

KOL NIDREI — simfonie a iubirii

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

„Umbrele serii se revarsă în jurul tău, o frate drag al meu și o dată cu el o tainică melodie îți pătrunde în suflet. În zadar ai închide ferestrele, și-ai astupa urechile, căci ea este mai tare ca tine. Inima ta nu mai izbuteste să rămână împietrită, căci această melodie pune de-a-neregul stăpânire pe ea. Oriunde te-ai afla, o auzi, o simți, îți cuprinde ființa și te cheamă la clipa marelui reîntoarceri.

„Un cântec străbate lumea. Pe aripi nevăzute el plutește deasupra veacurilor și deasupra meridianelor. Îți cîntă toate generațiile unei colectivități care pășeste pe cărările istoriei, de la cele dintâi ale ei începuturi. Îți cîntă toate obștile. În această seară, un cor uriaz cuprinde comunitățile noastre. Din el fac parte credincioșii ai Torei, care trăiesc în civilizații diferite, care se adapă de la culturi variate, care se identifică cu deosebite concepții despre viață. E același cîntecul ce izbuteste din adîncul inimilor lor, în aceste clipe sfinte. Acestele sale exprimă, în același timp, durere și speranță, suferință și revoltă, disperare și optimism, credință și tenacitate, martiri și eroism. Toate laolaltă te cheamă, te îndeamnă, îți poruncesc să te întorci, să pășești pe potecile țesutei.

„Ori cât de mult te-ai înstrăinat de Părintele tău cereș, acum simți că El te așteaptă. Cîntecul acesta îți deschide larg inima, face să se reverse din ea tot ce era acolo ascuns în cele mai tainice cote, te infățășează înaintea Creatorului, curat, neîntinat, reînscut parcă la o viață nouă, te face să te contopești cu El, dătătorul de viață, cu El, adevărul și dreptatea, cu El, dragostea și pacea.

„De cînd nu i-ai mai întîlnit pe frații tăi? E mult de atunci și ei, la fel cu Dînsul, te așteaptă. Te-ai zvîrlit în al vieții vîlmășag și ai vrut să-ți uiți. Cît de naiv ai fost cînd ai crezut că astfel ai să te desprinzi de destiniilor lor! Acum, însă, cînd Kol Nidrei îți răspîndește pretutindeni sunetele, te simți cuprins de un fior irezistibil și te apropii de

lăcașul cel sfînt, cu conștiința, cu bucuria regăsirii, îți amesteci ruga cu aceea a fraților tăi.

„Leapădă-ți credința” — îi spuse monarhul spaniol unuia dintre marii săi seniori, bun prieten personal, care a fost prins de închișițiile practicele riturilor evreiești și învățînd Tora și care fusese osîndit pentru aceasta la moarte prin autdafa — „Leapădă această credință care v-a adus numai chin! Părăsește-o și nu numai că-ți voi dărui viața, ci vei recăpăta și rangul nobiliar și prietenia mea”.

„Nu pot, Maiestate. Aș vrea să-ți respect porunca, dar mi-e cu neputință. Mă împiedică lanțul”, răspunse maranul.

„Care lanț? Doar stai în fața mea cu mâinile și picioarele libere! Unde e lanțul despre care vorbești?” întrebă regele, nedumerit.

„Lanțul? O, Maiestate! Nu-l vezi cît de puternic e, cît de multe sînt verigile sale, cît e de nesfîrșit? E lanțul împletit din tradiții și istorie, din credință și învățătură, e lanțul care mă leagă de Dumnezeu și poporul meu, de părinții și străbunii mei, de trecutul și viitorul meu. Datorită acestui lanț nu mă simt singur, ci am conștiința că sînt o celulă dintr-un trup. Ei bine, el mă împiedică să mă desprind din această continuitate istorică, el nu mă lasă să-mi reneg credința”.

„Kol Nidrei ne cheamă la această sublimă idee de unitate în credință. Să-j dăm ascultare, căci așa vom resimți mai bine frăția cu toți oamenii, cu toate noroadele. Astfel întreaga noastră obște, ca un singur om, se va alătura cu mai multă energie la marea cauză a întregii umanități”.

Kol Nidrei, simfonie a dragostei, își va da puteri, o, frate drag, ca *וְיָמֵינוּ לְפָנָיו* „de la acest Iom Kipur pînă la cel viitor”, să rămîi alături de noi, de cei care cred în Dumnezeu, Tora și Pace.

Recepție în onoarea lui YEHUDI MENUHIN și a HEPHTZIBEI MENUHIN

Convorbire cordială între Eminența Sa și ilustrul oaspeț

În ziua de 18 septembrie a.c. Federația Comunităților Evreiești din România a oferit în sălile restaurantului ritual din strada Popa Soare 18 o recepție în onoarea celebrilor artiști Hephzibab și Yehudi Menuhin, care au luat parte la cel de al VI-lea Festival internațional George Enescu.

La recepție au luat parte: d-na și d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E.M.; conducătorii ai Federației și ai Comunității evreilor din București; d-na și d. Gheorghe Nenciu, vice-președintele Departamentului Cultelor; Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor; scriitori, artiști, ziariști etc.

Au participat de asemenea d-nii: A. W. Rappard, ambasadorul Elveției la București; Charles Mariens, însărcinatul cu afaceri al S.U.A.; Victor Resef, consilier al ambasadei statului Israel la București.

Salutînd cu căldură prezența în mijlocul obștei evreiești din București a distinșilor oaspeți, Eminența Sa d. Șef-rabin a spus:

Onorată doamnă Hephzibab, scumpe maestre,

În numele Federației Comunităților Evreiești din România, al soției mele și în numele meu personal vă mulțumesc pentru amabilitatea ce ati avut-o de a accepta invitația noastră pentru ca, în poșta încercărilor program pe care îl aveți în scurta vizită ce o faceți în țara noastră, să găsiți timp de a veni și a vă întîlni cu frunții comunității evreiești în această casă a obștei noastre.

Adresez de asemenea un călduros salut d-lui vicepreședinte al Departamentului Cultelor și doamnei Nenciu, maestrului Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor din Republica Socialistă România, maestrului Ion Voicu, Excelenței Sale d-lui Rappard, ambasadorul Elveției, d-lui însărcinat cu afaceri al Statelor Unite, Charles Martens, d-lui Victor Resef, însărcinatul cu afaceri al Israelului, personalităților distinse din lumea muzicii, literaturii, științei și artei care au venit aici spre a vă aduce respectuoasele lor omagii și profunzile lor admirări.

Sîntem de trei ori mîndri în aceste clipe. Sîntem mîndri ca fii ai marelui familii umane, pentru că umanitatea e totuși, în poșta tuturor decepțiilor ce le-a oferit, în stare să producă asemenea exemplare care innobilează sufletele, care sînt să vrăjească inimile și printr-o magie baghetă să scoată la iveală filonul de aur ce se află în profunzimile ființei care e totuși creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Sîntem mîndri ca cetățeni români, pentru că Dv. distinse maestre, fidel discipol al marelui master al cîntului românesc, George Enescu, știți să fiiți interpretul minunat al operelor acestuia și să purtați astfel în lume, pretutindeni, cele mai nobile simfîmînte românești, exprimate prin fermecatul Dv. areus.

Sîntem mîndri, în fine — last but not least — ca evrei, pentru că niciodată, în decursul vizitei Dv. la noi, nu uitați pe frații Dv. de aici, că simțiți nevoia să afirmați ca mare cetățean al omenirii, apartenența la poporul din mijlocul cărui v-ați ridicat.

Prin puterea geniului Dv. exprimați ceea ce este, de altfel, sinteza iudaismului, definită prin versetul din capitolul biblic pe care îl citim chiar în această săpîmînă: „Și acum, scrieți pentru voi acest cîntec, învîtați-l cu fiii lui Israel” (Deut. 31,19).

Într-adevăr, iudaismul n-ar fi putut supraviețui dacă s-ar fi resemnat la o lume a realității

(Continuare în pag. V-a)

ISTORIA UNEI MELODII

Cine ar putea spune în ce constă importanța sau valoarea unei rugăcuni evreiești? În majoritatea rugăcunilor se găsec capitolul din Biblie, din Psalmii lui David slăvindul pe Creator; iar cînd într-o rugăciune se cere ceva lui Dumnezeu — atunci este o cerere care privește întreaga obște.

Rareori va cere credinciosul ceva pentru sine, rareori se va găsi o rugăciune în care cel ce se roagă să se refere la chestiuni personale. Rugăciunea de fiecare zi a credinciosului este alcătuită pe principiul talmudic: „Întodeauna omul să se includă în colectivitate” (Tratatul Berachot, pag. 30). Chiar și atunci cînd doare și ceară ceva, s-o facă la plural, să se roage pentru toți, nu numai pentru el.

Totuși, nu aceste rugăcuni sînt cele mai apreciate. Dacă nevoile personale ar fi criteriul pentru alegerea celei mai importante rugăcuni, aș indica-o pe cea de dimineață, cînd credinciosul se roagă să fie păzit, și în acea zi și în toate zilele, de douăzeci de neplăceri: înțînirea cu un om rău, martori falsi, calomnia, moartea nepăznică... Dar și în această rugăciune nu „eul”, interesul material personal este scos în evidență. Dimpotrivă, și aici ne rugăm să fim păziți de vecini răi, să nu ne molipsim de faptele lor rele.

Totuși, rugăciunea aceasta este aproape neglijată, nu i se acordă o prea mare importanță. Credincioșii apreciază foarte mult rugăciunea de Izkor. Pentru pomenirea morților, a părinților, de pildă, se duc la sinagogă oameni care tot anul nu prea tîn la rugăcuni. Aceasta se explică prin prescripția față de părinți. În această rugăciune se împletesc sentimentele de respect față de părinți cu emoția credinței.

Singura rugăciune care depășește Izkor-ul este Kol-Nidrei. Nu numai că de Iom Kipur se duc la sinagogă ca să asculte Kol-Nidrei, oameni care în tot timpul anului nu cunosc acest drum; dar chiar și ascultînd această melodie reprodusă pe un disc sau pe bandă de magnetofon, sînt cuprinși de un fior.

La rugăciunea de Kol-Nidrei credinciosul nu cere nimic, el nu vrea să obțină nimic material. El ascultă glasul cantorului, cuprins de un sentiment răscolitor, unic.

CUM S-A NĂSCUT RUGĂCIUNEA DE KOL-NIDREI?

La fel cum nici un război nu a izbucnit vreo dată la 1 ianuarie și nu s-a terminat la 31 decembrie, tot așa aproape nici un eveniment istoric nu începe la o dată fixă.

Istoria rugăcunii de Kol-Nidrei începe cu versetul „Omul care va face un Neder-făgăduință Domnului, san se va jura cu jurămînt, pînănd cheazăie sufletul său, să nu-și calce jurămîntul, să împlinească toate cite au ieșit din gura lui” (Numeri 30,3).

Din acest verset rezultă că Neder este făgăduința ce se face Domnului. Ca exemplu putem lua primul Neder despre care se vorbește în cartea Geneza: „Și Iacov a făcut făgăduință zîcînd: De va fi Domnul Dumnezeu cu mine și mă va poartă pe calea aceasta pe care merg eu astăzi, de-mi va da pîine să mîncîm și băine să mă îmbrac, și de mă voi întoarce sîntos la casa tatălui meu, atunci Domnul va fi Dumnezeul meu. Iar pîatra aceasta, pe care am pus-o stîlp, va fi pentru mine casa lui Dumnezeu și din toate cite-mi vei da în mie, a zecea parte o voi da fie” (Geneza 28,20).

Acesta este primul Neder cunoscut: patriarhul Iacov, cel mai greu încercat dintre patriarhii noștri, a făcut, într-o clipă de grea cumpănă, o făgăduială lui Dumnezeu. Subliniim, făgăduiala a fost făcută lui Dumnezeu, un Neder se face întodeauna numai față de Dumnezeu.

Un alt exemplu de Neder este făgăduiala lui Iefah Galaadit. Biblia povestește: „Atunci a făcut Iefah Neder, făgăduință Domnului și a zis: De vei da pe amoniti pe minile mele, cînd mă voi întoarce biruitor, ce-mi va ieși din porțile casei în întîmpinarea mea va fi al Domnului și-i voi aduce jertfă” (Judecători 11,30—31). Ironia soartei a vrut ca tocmai fiica sa să-l întîmpine. Iefah și-a respectat făgăduiala, jertfînd-o.

Cu timpul s-a constatat că este aproape im-

posibil să se respecte toate făgăduiele, care se și uită în decursul anului. De aceea s-a instituit dezlegarea făgăduielilor.

În Talmud, tratatul Nedarim (fila 23, pag. 2) se spune: „Cine vrea ca Nedarim făcute în decursul anului să nu aibă valabilitate, să se ridice de Anul Nou și să spună: Orice Neder-făgăduință ce voi face în viitor, să fie nul”. Pe această bază s-a introdus dezlegarea individuală a făgăduielilor și jurămîntelor, sub forma unei declarații a credinciosului făcută în fața unui tribunal format din trei coreligionari de la care se cere dezlegare. Se presupune că instituția dezlegării făgăduielilor a fost introdusă în epoca gaonilor, în secolul al VIII-lea, cînd limba de comunicare a fost cea arameică. Ulterior s-a introdus o dezlegare colectivă, ceea ce se face prin Kol-Nidrei.

În legătură cu aceasta au existat diferite păreri, unii rabini susținînd că pot fi dezlegate și făgăduiele din anul ce a trecut, adică retroactiv. Alții susțineau că pot fi anulate numai jurămîntele ce se vor face de acum înainte, în anul care vine. De aceea, la dezlegarea individuală se fac două declarații: în prima se cere anularea făgăduielilor din anul care a trecut, în cealaltă, credinciosul se roagă pentru anularea acelor făgăduințe care vor fi făcute în anul care începe.

În acest sens, există diferite forme ale rugăcunii de Kol-Nidrei. În majoritatea cărților de rugăciune găsim formula „de la prezentul Iom Kipur, pînă la cel următor” (Mahzor, ediția Sadilkov 1817 și Vilna 1813). Sînt însă cărți de rugăciune care cer absolvirea și pentru anul care a trecut (ediția din Paris, 1864). În altele se găsec contopite ambele formulări: pentru anul care a trecut și pentru cel care urmează (edițiile din Viena 1820 și 1890).

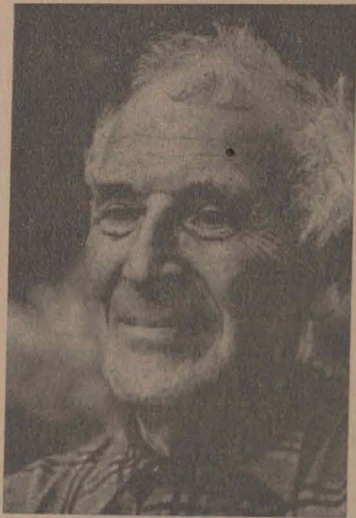
Unii au răsîlmăcit sensurile acestei rugăcuni, afirmînd că prin ea, orice jurămînt sau angajament își pierde valabilitatea. Nu puține necazuri au fost îndurate din această cauză. De aceea, în cărțile de rugăciune apărute ulterior se arată explicit că rugăciunea de dezlegare de angajamente și jurămînte se referă numai la cele făcute lui Dumnezeu. În ce privește relațiile dintre oameni, nici o dezlegare nu poate anula un jurămînt, o făgăduială.

Caracterul sacerdotal al rugăcunii de Kol-Nidrei datează din epoca cruciadelor, cînd nume-

(Continuare în pag. V-a)

VLADIMIR TAMBURU

Mesajul biblic al lui Marc Chagall

Pe străzile orașului Vence din sudul Franței poate fi văzută deseori silueta nu prea înaltă a unui om cu părul cărunt, plimbându-se singuratic. Este Marc Chagall, unul dintre cei mai mari pictori contemporani.

Atât din autobiografia lui Chagall, publicată la Berlin în 1922 și apoi în Franța în 1931, cât și din numeroasele scrieri ale exegeților săi, ca de altfel și pentru privitorul mai puțin avizat se dezvăluie pregnant, în creația pictorială, patru mari teme: impresiile puternice ale copilăriei, credința, sentimentul iubirii și lumea teatrului. Există desigur o interpenetrare între toate acestea, la care s-ar mai putea adăuga impresiile lăsate de flagelul fascist, de războaie, de prigoană.

La cei 87 de ani ai săi, Chagall pictează cu același elan, cu aceeași spontaneitate și prospețime ca în anii tinereții, vrăjite de vegetația meridională din sudul Franței, de colinele încercate cu grădini, cu migdali în floare, încercând parcă să reinvie pe pînza lumea la începuturile ei biblice. Chagall lucrează mult, intens, pentru el arta nu constituie o profesie ci o misiune.

VIATA

Marc Chagall s-a născut la Vitebsk, în Bielorusia, la 7 iulie 1887, într-o familie de oameni simpli. La vârsta de 19 ani urmează pentru scurt timp cursurile de pictură ale unui inimos artist localnic, pe nume Pen, care îl inițiază în tainele creației. S-au păstrat puține lucrări din acea perioadă, uleiuri pe pînze grosolane și desene, cu scene de gen, interioare cu membrii familiei, idile de provincie, toate străbătute de un filon satiric puternic, redat în culori tari ce aminteau de creația lui Van Gogh.

În 1910, tânărul Chagall a poptit la Paris atras de Orașul lumină, călăuzit de destin ca și muzicianul Anton Rubinstein, ca și pictorul Soutine, ca și mulți alți fii ai aceluiași meleaguri comune, destine atât de veridic întruchipate de Șalom Alehem în romanul *Stele rătăcioare* dedicat talentelor provenite din păturile sărace. Chagall cucerise Parisul artistic de la început cu personajele sale care zburau peste casele din târgul natal. Doi ani mai târziu, Apollinaire și Hewart Walden îl prezintă pe Chagall publicului din Berlin într-o expoziție organizată la Galeria de artă a revistei *Der Sturm*, eveniment artistic care impulsionează în bună măsură curentul expresionist german.

Anul 1931 marchează un eveniment însemnat în creația lui Chagall, când, la comanda lui Vollard de a ilustra Biblia, pictorul întreprinde călătorii în Orientul Apropiat pentru a cunoaște locurile în care s-au desfășurat mărețele evenimente istorice descrise în Cartea Sfântă. Ilustrarea Bibliei va fi pentru Chagall, începând din acea dată, preocuparea permanentă a întregii sale vieți. Primul ciclu de ilustrații a fost încheiat în 1939, în preajma războiului și continuat apoi în 1957.

Anul instaurării fascismului în Germania, 1933, se soldează pentru artist cu primul *auto-dafé* al picturilor sale, la Mannheim. În operele picturii încep să apară reflectate evenimentele tragice ce se precipită în preajma marii conflagrații: manifestările fasciste, persecuțiile, deportările. În 1940, Chagall străbate Oceanul și se stabilește în Statele Unite, la invitația Muzeului de artă din New York. Moartea prietenului său, poetul Max Jacob, într-un lagăr de concentrare nazist, îl afectează profund.

Chagall continuă să lucreze intens, mai ales în domeniul scenografiei. Decorurile și costumele sale strălucitoare la baletul lui Stravinski, *Pășărea de foc*, pe scena lui Metropolitan House din New York au contribuit, împreună cu regia lui Balanchine, maestrul coregraf, la un răsunător succes.

La Vence, unde se stabilește în 1950, Chagall este preocupat din ce în ce mai mult de noi mijloace de expresie. Se consacră ceramicii

și sculpturii. Cu noile sale lucrări deschide expoziții în Elveția, la Berna și la Zürich, apoi în 1951, în Israel.

În plină glorie, pictorul este chemat să țină prelegeri la Universitățile din Chicago și New-York; îi sînt publicate litografiile la Biblie; comenzi de vitralii pentru biserica Platau-d'Assy din Savoia și pentru catedrala din

Ierusalim și, indirect, în toate celelalte opere din care exaltă apartenența sa la marea comunitate din care face parte. Ca o mărturie stă și faptul că în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, în perioada de vîrf a atrocităților fasciste, opera lui Chagall abundă de simbolurile prin care își striga durerea și disperarea pentru suferințele îndurate de oameni. Pe ulițele țigurilor cu case arse de flăcările războiului, martirizații plătesc tribut de sînge pentru omertea în suferință. Un strigăt de spaimă sfîșie liniștea perechii de îndrăgostiți în tabloul *Cele trei lumînări*, la apariția bruscă a celor trei lumini galbene, ca o prevestire funestă. Desigur că nu reprezentarea repetată a unor obiecte de cult, ca *menore*. Tablele sfinte, bătrîni cu *sfilen* rugîndu-se sau ascunzînd la piept sulurile sfinte de urgia pogromiștilor dau o amprentă religioasă opetelor lui Chagall, ci toate la un loc, îmbinate cu măiestrie, armonizate în culori, glorifică dragostea pioasă a picturii pentru întreaga omenire oprimită.

Chagall sintetizează în fiecare dintre pînzele sale atât viața poporului de-a lungul istoriei, cât și evenimentele petrecute în existența fiecărui individ: nașterea, căsătoria și moartea. Toate acestea sînt reflectate în opera sa: amintirile copilăriei, cu lungile ceasuri petrecute în fața cărții de rugăciuni, atmosfera zilelor de sărbătoare ca și a zilelor triste. Iată, de pildă, interiorul tipic al unei case de oameni sărmani într-o seară de *Sabat* în tabloul cu același nume, în care bătrînul, femeia și copiii sînt izolați după fiecare în propria lor tristețe, sentiment ce se transmite privitorului. Apoi tabloul intitulat *Purim*, în care vedem târgul cenusiu, cu case într-o rîu și cu oameni oferindu-și tradiționalele prăjituri. Mai sînt numerate alte picturi, fie dedicate maternității, cu femei ce tin în brate prunci precoce maturizați, fie înigmantării, al căror ritual se desfășoară în

selecție sumară a creației lui Chagall și transpunerea la scară mărită a *Sacrificiului lui Avraam* pentru vitraliul catedralei lui Metz.

Un tablou, ce face oarecum notă aparte ca viziune și tehnică picturală în ansamblul operei lui Chagall, este *Zidul plîngerii*, lucrare aflată în colecția Muzeului de artă din Tel-Aviv. De data aceea: a picturii o-a mai folosit nici unul din elementele ce par că plutesc într-o „ordine ilogică” — termeni găsiți de Chagall pentru a-și defini stilul — ci a privit scene cu ochii unui simplu spectator.

TEATRUL

Teatrul face și el parte din existența lui Chagall. Este un teatru al oamenilor simpli, care încearcă să-și alunge necazurile cu un zîmbet sau cu un cîntec. Un teatru în care se plîng și se rîde în același timp, un teatru unde spectatorii nu-și plătesc biletele de intrare pentru că nu au cu ce... Acesta este teatrul evreiesc, din care Chagall s-a inspirat din plin, transpunînd în tablouri cu umbre și lumini, în culori și contururi o masă de elemente anecdotice, pitorești și ciudate, aduse cu sine din târgul natal. Pînzele lui Chagall devin ele însele niște mari scene de teatru, povești dramatizate. Decorul reprezintă izbele de lemn și turlele bisericilor albe de zăpadă, bulevardele Parisului cu Turnul Eiffel în fundal, sau cupola multicoloră a circului. Actorii lui Chagall sînt fie țărani care murg vacile, fie cîte un rabin zburlit prin vîntul cu un sac greu în spinare sau acrobați în costume pestrițe executînd salturi mortale. O lume agitată, frîmțată, în veșnică mișcare, prin reprezentarea căreia pictorul se exprimă pe sine și obsesiile sale.

Dar Chagall nu percepe numai „lumea ca teatru” ci este și un autentic om al *Tel-Aviv*, un amator al șoareșilor din marile metropole. Primele încercări le-a făcut la Moscova în 1920, mîndrit la Teatrul evreiesc un spectacol cu *Nunta de Gogol* și cu dramatizarea citorva povestiri de Șalom Alehem intronitate sub titlul de *Miniaturi*. Schițele de costum executate de pictor atunci, păstrate, atestă marea sa viziune în promovarea unui teatru modern. Artist atent și conștiincios, Chagall a conceput nenumărate decoruri și costume, studiate în cele mai neînsemnate amănunte, reușind să intre în atmosfera spectacolelor.

O apoteoză a tuturor experiențelor acumulate de-a lungul anilor de către Chagall, atît în pictura de sevalte, cît și în cea murală, o constituie grandioasa lucrare: *Plafonul Operei din Paris*. Compoziția circulară a plafonului, încadrată de stucaturii în relief aurit, este împărțită în cinci zone cromatice complementare. Întregul plafon este străbătut de patru mari raze figurative ce converg spre centru: Turnul Eiffel, o pereche de îndrăgostiți și siluetele a doi ingeri-muze. Totul plutește într-un sporiu muzical, armonios, într-o mișcare de rotație amețitoare. În dreptul fiecărei zone de culoare sînt înscrise, cîte două, numele unora dintre marii compozitori ale căror armonii au răsunat deseori sub bolta sălii.

IUBIREA

O bună parte din creația lui Chagall proslăvește sentimentul dragostei pentru soția sa Bella. Acesta ar fi motivul central al suitei de lucrări consacrate sentimentelor afective, pure, ale bărbatului pentru femeia aleasă.

Chagall a găsit noi și minunate căi de inspirație pentru a ogîndi acestea, abordînd un nou gen, acela al ilustrațiilor de carte, executînd numeroase desene la o serie de texte literare ce cîntă dragostea, cum ar fi basmul oriental *O mie și una de nopți*, *Cîntarea Cîntărilor* a lui Solomon sau *Psalmi* lui David, *Temperamentul* picturii, înclinat spre poezie, a conferit acestor imagini o aureolă lirică de sublim.

În picturile lui Chagall perechile de îndrăgostiți aparțin unei lumi a lor singulară, secretă, plutesc în aer plini de beatitudine, pe fundalul unor mari buchete de flori sau însoțite de ființe legendare ce cîntă la vioară sau trimbiță. Logodnicul își pierde capul, ca în tabloul *Femeia cu chipul albastru* se urcă pe umerii iubitei, întinzînd spre zări o cupă a fericirii ca în *Dublul portret cu paharul de vin*. În *Antiverarea*, bărbatul plutește în aer spre soția sa, iar în *Plimbarea* pictorul însuși își ține iubita de mîna; aceasta, pierzînd contactul cu solul, cu realitatea, s-a desprins de pămînt, plînd iluminată de dragoste spre bolta cerului.

Creația lui Chagall, singulară, neîngrădită de schemele nici unui curent artistic, inserează un capitol remarcabil în istoria artelor plastice universale.

EUGEN O. IACOB

...atmosfera tradițional evreiască este redată cu o măiestrie fără egal în toate pînzele sale.

Metz. Anii 1959—1960 îi aduc titlurile de Doctor honoris causa al Universităților din Glasgow și Copenhaga; obține Premiul Erasmus.

În 1962, Chagall pleacă în Israel pentru a asista la montarea vitraliilor sinagogii Centrului medical din Ierusalim. În 1963, André Malraux, pe atunci ministrul Culturii din Franța, îi comandă decorarea plafonului Operei din Paris, lucrare terminată un an mai târziu.

Neobosit, în 1965, pictorul execută decorurile și costumele la *Plantul fermecat* de Mozart, spectacol montat la Metropolitan House din New York. Manufacturile din Gobelins transpun la scară trei mari tapiserii, după schițele lui Chagall, intitulată *Tripticul Ierusalimului*.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani, în 1967, pictorul este sărbătorit de iubitorii de artă din întreaga lume, presa și editurile îi consacră articole și albume. La Paris sînt organizate mari expoziții retrospective.

CREȘTINȚA

Întreaga creație a lui Chagall este străbătută de credință. Învățăturile sfinte primite în anii copilăriei au lăsat urme puternice în cultura și imaginația sa. Conștiința neamului său este exprimată direct, în opere cu caracter religios cum sînt ilustrațiile la Biblie sau vitraliile din

plină stradă, cu cei decedați înținși pe caldarîm și înconjurați de lumînări aprinse. Femei plîng iar cite un viorist cîntă pe acoperiș, Observăm, astfel, că opera lui Chagall este împregnată de reprezentări și semne simbolice (ingeri care apar pe neașteptate, înălțîndu-se sau căzînd din cer, prevestitori de bucurii sau de nenorociri, animale cu trăsături umanizate și oameni transfigurați în ființe ciudate, pești cu aripi de pasăre și sânni zburlind printre nori). La toate acestea, culoarea simbolică și ea, joacă un rol predominant. O mare sinteză a tuturor acestor elemente a fost întreprinsă de Chagall atunci cînd a reprezentat în vitraliile Hadasei din Ierusalim, cele 12 triburi ale lui Israel.

Sutele de ilustrații la Cartea Sfîntă și un ciclu de tablouri completează în mod fericit opera religioasă a picturii intronitate sub denumirea de „Mesajul biblic al lui Chagall”. Pictorul a fost atras de puternicele personalități ale Bibliei în mai mare măsură decît de părțile sale lirice. Impresionează scenele în care sînt reprezentate: *Înălțirea lui Moise cu Aron*, *Viziunea lui Eliabu pe muntele Carmel*, *Ieremia jeluindu-se*, *Avraam plîngînd-o pe Sara sau Avraam sînd la masă cu ingerii*. Unele dintre aceste gravuri au fost transpuse de Chagall în mari picturi pe pînză, precum *Regele David cîntînd la harfă* sau cunoscuta compoziție *Crearea omului*. Merită amintită în această

Inceputurile teatrului evreiesc în România

Când se vor împlini 100 de ani de existență a teatrului evreiesc din România, Formal, în 1976. În fapt, însă, mai devreme, fiind seama de perioada de pregătire, de acumulare, a germinilor care au dus la înflorirea teatrului evreiesc în România. Factori sociali și factori personali au determinat această naștere. Factorul esențial a fost însă țărina roditoare a oricărei creșteri, sufletul poporului.

„Sint vreo 3 ani — scrie M. Schwartzfeld în 1877 — de când evreii din România au căpătat mai multe trupe, ce reprezintă piese teatrale în limba evree grăită azi... Încurajarea ce le-a dat publicul i-a făcut să se mențină...”

Doă curente se încrucișează în acele vremuri, ca și ulterior, în sinul populației evreiești din România. Unul apusean, asimilat, frecvent în pătura intelectualilor și a burzheziei avute, celălalt popular, înrădăcinat în mase, hrănit de folclor și simțire religioasă, dornic să repăsească în artă oglinda vieții și frământărilor sale. Pe solul fertil al acestor tendințe populare s-a dezvoltat teatrul evreiesc.

Cu mulți ani înainte de venirea lui Goldfaden la Iași existau semnele prevestitoare ale unui teatru evreiesc. Cîntăreți populari, printre ei „Cîntăreții din Brod” cutreerau centrele evreiești. Ehrenkranz (Velvl Zbarjer) cînta prin circumi și cafenele; apoi I. Grodner.

„Aici, la Iași, scrie Goldfaden, l-am găsit pe Grodner care împreună cu Suher Goldstein își prezenta cîntecele în grădina lui Șimeon Mark...”

Goldfaden a venit în 1876 la Iași în speranța să editeze un ziar evreiesc „Dus israelițișe folchshat”. El încercă să cîștige publicul prin declamația lucrărilor sale poetice, dar suferă un eșec. D-na Librescu îi propune înființarea unui teatru evreiesc. Goldfaden se consacră cu amoare acestei misiuni. Astfel ia naștere Teatrul evreiesc. Goldfaden scrie o piesă: „Bunica și nepoata”, bazată pe cîteva cîntece legate între ele prin puțină proză și o mică intrigă. „Mi-am definitivat planul și în perioada sărbătorilor de toamnă am pus piatra fundamentală a teatrului evreiesc...”

A. Goldfaden a fost elementul catalizator al acestei cristalizări artistice. El strînge în jurul său cei cîțiva actori evrei. Scrie lui Finkel: „...Deoarece mă aflu în prezent la Iași și am

tare. În toată ei, teatrul evreiesc prinde rădăcini puternice în masa de meseriași, muncitori și în sinul micii burzhezii. Alături de trupa lui A. Goldfaden se ivesc și alte trupe improvizate.

Literatul Schoss Roman a încercat să reconstituie repertoriul teatrului evreiesc din București în 1877, pe baza afișelor și anunșurilor publicate de ziarul „Telegraful evreiesc”. Ele au valoarea bibliografică, atît pentru schițarea tabloului cultural al vremii, cît mai ales pentru studiul activității dramatice a lui A. Goldfaden.

Răsfoim cu interes aceste afișe. Ele ne dezvăluie gustul bunicilor și străbunicilor noștri de acum o sută de ani, le auzim rîsul și aplauzele și parcă îi vedem cum se înghesuie în grădinile de vară și în „saloanele” închiriate pentru a sorbi umorul, a se desfăta cu satira unor stări hilare și a se înduioșa de întimplările eroilor populari îndrăgiți de ei.

Primul salt în lupta pentru a cîștiga publicul are loc la începutul primăverii, cînd „Societatea dramatică israelită” de sub conducerea lui Moșe Horowitz, anunță pentru sîmbătă 24 aprilie 1877 o reprezentație în premieră cu piesa „Baucherul tiran”, melodramă în 3 acte și 10 tablouri, cu muzică și dans, compusă de Moșe Horowitz. Locul spectacolului: „Grădina națională israelită”, Calea Văcărești nr. 53. Afișul cuprinde și lista personajelor, bărbați și femei, cu interpretii lor, și nenominal celelalte personaje: evreice, vrăjitoare, o fantomă, un înger, văduve, orfani, măști, vinători, țărani, draci, morți, cor de văduve și orfani, cor de vinător, cor de demoni, de țigani, 2 tablouri feerice cu nori etc.

„Telegraful evreiesc” nr. 20 din 29.IV.1877 vestește că la cererea generală a publicului, „renumitul și iubitul poet popular A. Goldfaden va da, cu celebra sa trupă, 12 spectacole”. Trupa lui A. Goldfaden poartă titlul: „Primul teatru evreiesc din București”. Spectacolele au loc în salonul lui Lazăr Cafegiu, Calea Văcărești nr. 66. În zilele de 21 și 22 mai (sîmbătă și duminică) a fost prezentată piesa „Șmendric”, o „comedie comică” în 3 acte, „Compusă și refăcută de dl. A. Goldfaden”. Rolul lui Șmendric a fost jucat de Goldfaden.

interpretat de renumitul actor și cîntăreț dl. Davidov, care va cînta și șansonete evreiești, românești, nemțești și franțuzești). „D-șoara Taitelboim va cînta șansonete”.

Ce s-a întîmplat însă cu „Primul teatru evreiesc din București” de sub conducerea lui A. Goldfaden, care a activat în salonul lui Lazăr Cafegiu? „Telegraful evreiesc” dă răspuns acestei întrebări: în luna august trupa lui Goldfaden se mută în grădina Jignița (colț cu Sf. Ion cel Nou) unde, alături de comedi, Goldfaden declama cele mai noi sketch-uri și

ratul meu public cu piesele mele amuzante. În acest scop am scris piese noi, ca și declamațiuni și șansonete.

Deschiderea salonului va fi anunțată prin afișe speciale.

Deplin convins că publicul mă va onora și în continuare cu frecvența sa la spectacole, semnez cu respect,

Directorul primului teatru evreiesc din București,
A. Goldfaden

Deschiderea salonului „Pomul verde” (Tomis) are loc într-o duminică.

Afișele teatrului lui Goldfaden devin mai moderne, mai ademenitoare. „Unde mergem să ne amuzăm?” e titlul lor. Cînd se anunță „Bătrîna fată încăpățînată”, melodramă în 5 acte de A. Goldfaden, se dau și titlurile ac-

Avram Goldfaden și soția sa (costumați)

poezii: Cerul se prăbușește; Lampișki și Astrimski; etc.

„Marele teatru evreiesc” trece apoi sub direcția „renumitului și simpaticului” actor I. Grodner (8.IX.1877). Lovitura cea mare o dă totuși A. Goldfaden. „Primul teatru evreiesc din București” reușește să-și asigure o sală. Iată cum a fost anunțat publicului acest eveniment:

Anunț

Către onoratul public evreiesc!
Deoarece am obținut pentru spectacolele mele un salon frumos și comod: „Pomul verde” (Tomis), rog politicos publicul meu iubit să mă onoreze și mai departe cu o participare asiduă la spectacole. Sper să mulțumesc în modul cel mai satisfăcător ca și pînă acum, ono-

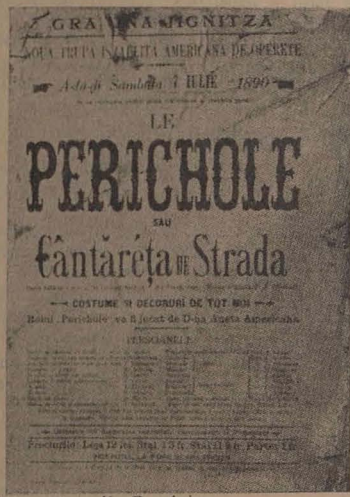
telor: Actul I: Încăpățînarea; Actul II: Cei doi hoji de buzunare; Actul III: Fuga prin ferăstrău; Actul IV: Alungată; Actul V: Încăcată (1 oct. 1877).

Un element nou în spectacolele lui Goldfaden se ivește la 29 septembrie 1877, cînd după cele 3 vodeviluri într-un act: Cei doi surzi; Fabricantul; Iakil și Ioikil, actorul Ghinsberg interpretează „minunata” pantomimă: „Omul cu 20 de capete”.

Alături de teatrul lui Goldfaden își continuă activitatea sa și „Marele teatru evreiesc” de sub direcția lui I. Grodner.

De la cîntec, farsă, vodevil și melodramă teatrul evreiesc a pornit spre împlinirea artel. Alături de el a evoluat și publicul. În perimetrul Jignița — Tomis — Calea Văcărești s-a aflat leagănul teatrului evreiesc.

D. VOLC

Afișe de epocă ale teatrului evreiesc din România.

auzit despre reprezentațiile dv., m-am hotărît, la cererea generală, să alcătuiesc o trupă din cei mai buni artiști și s-o organizez în stil european, așa cum se întîmplă pretutîndeni, pentru a deveni o instituție ca lumea... Dispun de cele mai recente creații ale mele, precum și de piese. Voi continua în același timp să scriu mereu lucruri noi pentru acest teatru...”

Din presa vremii cunoaștem repertoriul primelor reprezentații ale noului teatru. Astfel, joi, 19 august, s-a jucat:

1. Lumea ca un paradis;
2. Filozoful amoretz și hasidul luminat (dialog);
3. Secrul și ginerel;
4. Fișel harabagiul cu rîndașul său Sidr (comedie).

Răcindu-se vremea, Goldfaden pleacă la Botoșani unde închiriaza o sală, apoi la Galați, la Brăila și ajunge, luptînd cu nenumărate greutăți, la București, unde dă primele spectacole în salonul lui Lazăr Cafegiu.

Goldfaden alcătuiește în grabă un repertoriu viabil și valabil: „...Este de-adeptul uimitor, scrie I. Sternberg, cit de departe a fost de dibuirlie Începătorului, de la prima sa încercare de dramaturgie și regie. Nu a folosit un scenariu scris, ci doar cîteva indicații orale esențiale date primilor săi actori: Israel Grodner și Suher Goldstein, care aveau toată libertatea să improvizeze replici întregi în jurul unui cîntec dat. Aceste indicații erau axa sarcinii lor scenice, baza studiului lor dramatic.”

Anul 1877 e anul unei uriașe frământări politice și sociale. România ia parte la războiul împotriva turcilor pentru a cuceri independența. Ulița evreiească e cuprinsă de aceeași fremă-

Valoroasa cîntăreată Madam Zuckerman a interpretat rolul miresei.

„Primul teatru evreiesc din București” prezintă în continuare: „Hai noroc și sănătate!” — vodevil într-un act, scris de Goldfaden, împreună cu comedia în 2 acte: „Bărbatul încornorat”, tradusă din franceză de soția lui Goldfaden.

Goldfaden, sprijinit de publicul amator de teatru, desfășoară o activitate prodigioasă de creator de spectacole. El prezintă toate comediile scrise anterior și un număr mare compuse în 1877.

1869: Două vecine; 1875: Șmendric; 1876: Mătușa Sosie; Recruții; 1876-1877: Cei doi surzi; 1877: Bîrfitoarea sau Intriga; — Mi-reasa capricioasă sau Capțenon et Hungerman; Bărbatul încornorat; Patru perechi de farfurii de porțelan; Chibriturile; Motanul; Un pahar cu apă; Ix, Mix, Drix.

1876-1878: Oglinda etc. etc.

Concomitent cu trupa lui Goldfaden, altă formație teatrală denumită „Prima societate dramatică israelită” de sub direcția d-lui Moșe Hoowitz, joacă în „Grădina națională israelită”, „Pălăria ceasornicarului”, o „comedie comică” într-un act și „Vecinătătea periculoasă”, comedie în 3 acte de Moșe Horowitz. Apoi, adoptînd denumirea: „Marele teatru evreiesc”, se mută în salonul lui Lazăr Cafegiu din Calea Văcărești nr. 66. Într-adevăr, „Telegraful evreiesc” nr. 59 din 23 iunie 1877 anunță că „ilustra trupă evreiască care a fost sub conducerea lui A. Goldfaden va juca în ziua de 23 iunie: Partea I: Pălăria ceasornicarului; Partea II: Vecinii periculoși; Partea III: Fabricantul de nasturi (rolul fabricantului fiind

FLORA BIBLICĂ

RODIA

Rodia este unul din fructele pe care cercetașii trimiși de Moșe în Canaan să iscodească țara, au adus-o cu ei ca o ilustrare a bogăției și frumuseții acestei țări.

Rodia, cu frumoasa ei floare roșie, cu fructul decorativ și aroma delicată e deosebit de apreciată de autorul „Cîntării cîntărilor”, care o menționează nu mai puțin de șase ori. Așa, iubita e comparată cu o grădina de rodii: „Vlastarii tăi clădesc un paradis de rodii cu fructe dulci și minunate, avînd pe margini arbuști care revarsă mireme” (4,13); obrajii lui Sulamit sînt două jumătăți de rodii (4,3): „Cordeluțe purpurii sînt ale tale buze și gura ta-i încîntătoare. Două jumătăți de rodii par obrăjii tăi sub vălul tău cel străveziu” (4,3). Iar spre a-și exprima simțămîntele de gingașie pe care i le inspiră mireasa iubita, regescul mire îi spune că i-ar fi dat să bea dulce must de rodii (8,2).

Rodia apare deseori ca motiv decorativ în descrierile biblice. Astfel, hainele Marelui preot Aaron aveau tivul împodobit cu broderii în formă de rodii (Exodul 28,33). În arhitectura, capitelele templului erau împodobite tot cu rodii. Imaginea aceluiași

fruct apare și pe monedele hasmoneene.

În perioada mișnaică și tal-mudică, rodia era unul din fructele cele mai importante. Creștea în toate regiunile Iudeei dar mai bune erau considerate cele care creșteau în văi. Cele din Badan, în apropiere de Șechem erau deosebit de apreciate. Se cultivau mai multe varietăți, dintre care unele erau dulci, altele acrișoare. Miezul rodiei se mîncea proaspăt sau i se presa suc; se obișnuia și să se usuce boabele, care deveneau un fel de stafide. Coaja rodiei conține un lichid maroniu, folosit la vopsit. Ea este foarte amară de aceea se spunea, în mod metaforic, despre un elev care alegea numai ce e bun: „a găsit o rodie, a mîncat fructul și a aruncat coaja.”

Frumusețea delicată a miezului rodiei a fost exprimată poetic în descrierea frumuseții lui Iohanen, despre care se spunea că dacă cineva dorea să și-l închinuie, trebuia „să ia o cupă de argint, să o umple cu miezul unei rodii roșii, să o înconjoare cu o cunună de trandafiri roz și să o țină între soare și umbră: strălucirea ei îl va face să întrevadă frumusețea lui Iohanen” (B.M. 84 a).

ȘTIRI

ידיעות

RELAȚII CORDIALE

Autoritățile japoneze au conferit o diplomă comunității evreiești din Tokio în semn de precuire pentru activitatea pe care aceasta o desfășoară. Într-un cadru solemn documentul a fost înmănat rabinului comunității, d. Merwin Tokaier. Recent, acesta a publicat o carte în limba japoneză în care înfățișează cititorilor valorile spirituale ale iudaismului.

BIBLIA ȘI VIAȚA DE FIECARE ZI

Mai multe organizații religioase protestante din S.U.A. au introdus în programul de studiu al școlilor confesionale Biblia privată ca îndrumar în viața de fiecare zi. În cadrul acestei discipline personalități religioase evreiești au fost invitate să țină prelegeri.

ENCICLOPEDIA IUDAICA ÎN LIMBA RUSĂ

În Israel urmează să apară o ediție prescurtată (în 3 volume) a Enciclopediei Iudaice, redactată inițial în 16 volume în limba engleză.

COMUNITĂȚILE DIN AMERICA LATINĂ

Societatea americană de geografie din New York a editat o lucrare în două volume consacrată comunităților evreiești din America Latină.

FOLCLOR

O culegere cuprinzând 200 cîntece populare evreiești — balade, cîntece de nuntă și petrecere etc. — a apărut sub egida Universității din Ierusalim.

CĂRȚI RARE

Biblioteca Națională din Viena, înființată în 1526, este una din cele mai mari așezăminte de acest fel. Ea posedă, între altele, 224 manuscrise ebraice datînd din secolele XIII—XVIII, dintre care 41 ilustrate; de asemenea un mare număr de incunabile ebraice; majoritatea biblii, inclusiv prima Biblie ebraică completă, tipărită de familia Soncino, în anul 1488. Colecția mai cuprinde 191 de texte ebraice scrise pe papirus, pergament și hîrtie, între care cîteva fragmente din Gheniza din Cairo.

În bibliotecă se află și o colecție completă a scrierilor rabinice din Galiția și alte regiuni răsăritene ale fostului imperiu aus-

troungar. Volumele tipărite ale secției Iudaica fac parte din colecția *Orientalia*.

UN REMARCABIL SPECIALIST

Doctorului Alexander Schreiber, directorul Seminarului rabinic din Budapesta i s-a decernat titlul de doctor honoris causa al Universității din Baltimore (S.U.A.). Este a doua oară cînd el primește această distincție (prima dată la Universitatea din Cincinnati) pentru realizările sale în domeniul iudaisticii. Născut în 1913, rabinul Alexander Schreiber este autorul mai multor lucrări de istorie a evreilor din Ungaria. D-sa predă folclorul oriental la Universitatea din Szeged.

FESTIVAL DE MUZICĂ HASIDICĂ

La Safed a avut loc al treilea Festival de muzică hasidică. Timp de o săptămînă au prezentat spectacole ansambluri de cîntece și dansuri, au avut loc manifestări de folclor evreiesc oriental. Totodată în Muzeul tipografic al orașului s-a deschis o expoziție a Biblii.

INSCRIȚII EBRAICE

În apropiere de Ramle, pe locul unde se afla cîndva orașul antic Gezer, s-au găsit două inscripții ebraice scrise cu aceleași caractere ca și sulurile de la Marea Moartă. Dr. Joe Seger, profesor la Școala biblică și arheologică de pe lângă Hebrew Union College din Ierusalim a arătat că una dintre inscripții cuprinde numele Iehosef; cea de a doua nu a fost încă descifrată. Ambele inscripții par să provină din perioada hasmoneeană, din secolul II î.e.n. Gezer, ca și Hazor și Lakiș era un oraș-stăt, întemeiat în anul 3 500 î.e.n.

SURSE RABINICE

Societatea de studii iudaice din Franța a publicat într-o nouă ediție lucrarea lui Henri Gross *Galia Judaica*, cu un supliment bibliografic de Simon Schwartzfuchs. Cartea, apărută în editura Philo Press, Amsterdam, reprezintă un dicționar geografic al Franței după surse rabinice, cu identificarea tuturor numirilor geografice franceze menționate în literatura rabinică a evului mediu.

ECUMENISM

La aniversarea a zece ani de pontificat, La Vatican s-a organizat un concert la care și-au dat

concurșul 300 de muzicieni și coriști de valoare internațională, care au cîntat sub bagheta lui Leonard Bernstein. Papa și invitații săi au ascultat *Magnificat* de Johann Sebastian Bach și *Psalmii din Chichester*, cîntate în limba ebraică. Papa Paul al VI-lea a mulțumit călduros lui Leonard Bernstein pentru contribuția sa la reușita concertului. În răspunsul său, Bernstein a calificat colaborarea sa cu Vaticanul drept un act ecumenic.

MOARTEA UNUI SAVANT

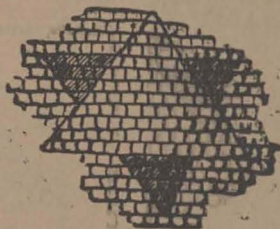
La Heidelberg a încetat din viață, în vîrstă de 81 de ani profesorul dr. Karl Löwenstein, specialist în problemele dreptului constituțional american și englez. El a funcționat ca profesor la mai multe universități americane, germane și japoneze.

MARTIRUL

Se află în faza de turnare filmul „Martirul” avînd ca temă viața scriitorului și pedagogului Janusz Korczak, care în mod voluntar a însoțit la Treblinka copiii din căminul de orfani pe care îl conducea, pierînd împreună cu ei în camerele de gaze. Scenariul e semnat de scriitorul Joseph Gross iar regia de Alexander Ford. Filmul este o coproducție vest germană-israeliană.

O CALĂTORIE ÎN HOLOCAUST

Un grup de studenți de la Hampshire College din Amherst, Massachussetts au făcut o experiență neobișnuită. Simțînd nevoia să cunoască mai mult despre trecutul apropiat, ei au început prin a organiza un curs despre holocaust, pentru care au întocmit un program detaliat.

Cursul s-a sfîrșit cu un seminar itinerant la care au luat parte unii dintre participanții la curs, evrei și neevrei. Au fost vizitate o serie de lagăre de concentrare și s-a stat de vorbă cu supraviețuitorii.

La Hanovra, studenții americani însoțiți de membrii comunității evreiești au vizitat lagărul de concentrare din localitatea vecină Bergen-Belsen, recitînd un *Kadiș* colectiv la monumentul ridicat în memoria martirilor evrei. La München, la Institutul pentru istorie contemporană s-au întîlnit cu mai mulți specialiști în problemele holocaustului, apoi au vizitat lagărul de la Dachau. Au fost de asemenea vizitate fostele lagăre de la Lublin și Auschwitz.

La încheierea călătoriei studenții au declarat că dacă nu ar fi văzut toate acestea nu ar fi crezut că totul s-a întîmplat aievea.

TRADIȚII

A apărut într-o nouă ediție cunoscuta lucrare „Minhagbuch” (tradițiile) din Fuerth. Prima ediție a apărut acum 210 ani, avînd *haskama* (aprobarea) renumitului

IN AMINTIREA ANNEI SEGHERS

Ultimul număr al revistei pentru literatură „Text + Kritik” care apare la München este în întregime închinat scriitoarei Anna Seghers, purtătoare a premiului Kleist.

EVREII DIN MAROC

Muzeul din Ierusalim găzduiește o expoziție menită să oglindească viața evreilor din Maroc. La realizarea acestei expoziții au contribuit diferite muzee din țară și străinătate, precum și colecționari particulari. Printre cărți și documente rare se pot vedea scrisori ale sultanilor prin care se acordă privilegiul unor personalități sau comunități evreiești marcante; cărți de rugăciune ebraice, contracte de căsătorie; picturi, gravuri și fotografii reprezentînd scene din viața evreiască; monede și timbre cu inscripții ebraice și Magen David, care erau emise de comunitățile evreiești din Maroc, precum și diferite obiecte de cult.

IZVOARELE TALMUDULUI BABILONEAN

Izvoarele istorice ale Talmudului Babilonean formează subiectul cărții lui M.A. Tanenblat, apărută în editura „Dvir”. Autorul trece în revistă principalele teorii și puncte de vedere emise în ultima vreme în legătură cu materialele ce au servit la redactarea acestei scrieri de bază a iudaismului.

OBȘTEA EVREIASCĂ DIN GDANSK

În ultimul timp au apărut două lucrări despre istoria comunității evreiești din Gdansk. Prima, de Samuel Echt, apărută în editura Gerhard Rautenberg, Leer (R.F.G.) se ocupă de începuturile acestei comunități, acorînd un spațiu mai mare perioadei dintre 1920 și 1943. După cum afirmă autorul, lucrarea sa este mai curînd o cronică ținută la zi, scrisă dintr-un sentiment de pietate față de coreligionarii săi, decît o lucrare de istorie.

Cea de a doua lucrare, apărută în editura J.C.B. Mohr/Paul Siebeck, Tübingen, intitulată „Evreii orașului liber Danzig sub dominația național-socialismului” este un studiu al lui Erwin Lichtenstein, care își bazează lucrarea pe un mare număr de documente inedite.

Aceste două cărți constituie, în felul lor, o continuare a cărții rabinului Abraham Stein — apărută acum o sută de ani — despre începuturile obștei evreiești din acest oraș.

Cunoscutul pianist Artur Rubinstein va participa la inaugurarea Tîrgului internațional al cărții care va avea loc în luna octombrie la Frankfurt (R. F. Germania), cu ocazia apariției volumului său de amintiri „Die frühen Jahre” în editura S. Fischer. Virtuozul pianist în vîrstă de 84 de ani va marca reîntoarcerea sa în orașul de pe Main printr-un concert. În anul 1969, Rubinstein plantat la Ierusalim primul copac din pădurea ce-i poartă numele.

CULEGERE DIN SCRIERILE LUI AHARON MEGED

Aharon Meged este unul dintre cei mai reprezentativi prozatori ai literaturii ebraice contemporane. El a devenit cunoscut și cititorilor de limbă română datorită romanului „Eroii mor și ei”, apărut nu de mult în editură „Univers”. O culegere din scrierile sale a fost publicată acum de o editură din Israel.

‘CETATEA LUI DAVID

În editura Bazak, Tel Aviv, a apărut cartea arheologului Hershel Shanks „Orașul lui David”. Autorul a studiat în amănunțime dealul Ofel, locul pe care se afla pe vremuri vechiul oraș iebusit, cucerit de David în anul 993 înaintea erei actuale.

Autorul enumără toate expedițiile arheologice care au lucrat aici în ultimii 150 de ani și descrie rămășițele așezărilor care s-au succedat de-a lungul mileniilor; zidul și poarta vechiului oraș iebusit, locuințe din timpul primei monarhii, turnul din perioada hasmoneeană, biserica bizantină. Cea mai recentă descoperire este un zid de șase metri lățime, datînd din timpul primei monarhii. Un interes deosebit prezintă și inscripțiile găsite în apropierea acestor locuri.

SULUL TEMPLULUI

Printre sulurile descoperite la Marea Moartă în peștera Qumran, cel denumit *Sulul templului* a fost descifrat cel mai recent. Are zece metri lungime, fiind cel mai lung dintre toate sulurile descoperite la Qumran. El conține cele Zece Porunci, identice cu cele din Biblie, precum și celelalte 613 prescripții indicate de Dumnezeu lui Moșe.

Altă particularitate a acestui sul este că e redactat la persoana întîia și nu la persoana a treia, ca în Biblie. El cuprinde unele legi care nu sînt în Toră, de exemplu porunca de a alege un rege și de a construi un templu. Indicațiile cu privire la construirea templului sînt foarte complicate. Textul mai cuprinde indicația ca preoții să nu se căsătorească; poligamia să fie desființată, divorțul interzis.

די געשיכטע פון א מעלאדיע

(סוף פון זייט 10)

יידישקייט בסודי-סודות. דעמאלט האט כל נדרי געזאלט מבטל ויין אלע דעקלאראציעס פון טריישאפט צום קאטויליזיציום.

פון יענער צייט זאל אויך שטאמען די מעלאדיע פון כל נדרי.

אויף דער מעלאדיע פון כל נדרי זענען געבן שאפן געווארן מעדערנע, ארקעסטרישע קאמפאזיציעס. מיר וועלן דערמאנען די פון טאקס ברוך, וועלכער האט אנגעשריבן א קאמפאזיציע אין יאר 1880, אויסן פארלאנג פון דער ליטווער פאלער קהלה; ארינאלד שינבערג האט אנגעשריבן א האריאנט אויף כל נדרי אין 1938, פאר א סאליסט, כאר און ארקעסטער, בעטהאוזן האט אריינגעשלאסן די טעמא פון כל נדרי אין זיין קווארטעט צ מינאר.

פון וואו שטאמט דער ניגון?

מ'דערציילט, אז דאן מאנועל, א בארימטער קאמפאזיטאר, וועלכער איז געווען א דער מוזיק-פראפעסאר אין פאלאץ פון שפאנישן קעניג פערדינאנד איז געווען א מאראן, און בסודי סודות האט ער אפגעהויבן יידישקייט, אויף ווי אנדערע מאראנען פלעגן טון.

דאן מאנועל איז געווען נישט נאך א יוצא נכנס אין קעניגליכן פאלאץ נאך אויך ווייניג באליבט אין די קרוין פון דער קעניגליכער מספחה, דאס האט אזוי אנגעוויפערט ביז אויף מאל אין א ראש השנה, ווען די ספיציעלע פון דער אינקוויזיציע האבן דערהערט א קול פון שורר בלאזן, זיי האבן אנדערקט אז אין וואלד פלינצ'אניט א יידישע טיל, וואו די מאראנען דאווענען. מיט דער געלעגנהייט האט מען ארעסטירט דריי הונדערט אנוסים, צווישן וועלכע ס'האט זיך געפונען דאן מאנועל.

צווישן די וואס זענען פאראורטיילט געווארן פון דער אינקוויזיציע פארברענט צו ווערן אויפן שייטערהויסן איז געווען דאן מאנועל.

די אנוסים זענען געפירט געווארן צום שייטערהויסן אום סאמע יום-כפור, און די גאנצע שטאט איז געווען פארוואלט כדי זיי וואוינען די קעניגליכע איבער די בריי הונדערט אנוסים. טויזנטער צושיינען האבן זיך צוגעקוקט צו דעם טוישן מארש, וועלכע זיי און באשיפט מיט פאסן און געלעכטער די פאראייגיגנדיקע פאראורטיילטע, געשטענדיג אין קייטן, אויף ווייניג לעצטן וועג צום שייטערהויסן.

דעמאלט, דערציילט מען, האט דאן מאנועל וועלכער האט מארשירט פארויס אנגעווייבן זיך גען א יעמעלעכע מעלאדיע, א ניגון וואס ער האט אין יענעם מאמענט צוגעפאסט צו כל נדרי. קודם האט ער אליין געזונגען, ווי א טאל לאנטריטער מויקער, האט ער קודם אנגעהויבן זינגען ווי אין אימפראוויזאציע, אבער דער ניגון האט אריינגעדרינגען אין די הערצער אויך פון זיינע מיטמארשירער און באלד האבן זיי אונטערנעמט דעם ניגון, מיטגעזונגען און ס'האט זיך אויך ארום באקומען אן אראטאריע, א הארץ ריינדיקע, וואס האט ארויסגענומען די הערצער פון די טויזנטער מאראנען וואס זענען געצווינגען געווארן צו זיין אנוועזנדיק ביים אומברענגען גען די פאראורטיילטע.

אזוי סיי צוליב די אומשטענדן אין וועלכע ס'איז אנטשטאנען כל נדרי, סיי צוליב דער יעמעלעכער מעלאדיע און די אומשטענדן אין פאר וועלכע זי איז פארפאסט געווארן, איז זי פאר בליבן אין זיין זכרון פון דאן, וואס האבן און אויסגעלעבט פירקעט פון מאנועל, און שפעטער איז זי אריין געדרינגען אין מנהג פון טרויעריקער מעלאדיע כל נדרי, יעדן יום-כפור אונט.

פון פיל קאלאניעס און האט געפעדערט מיט פליסיקייט און באגייסטערונג דאס אנטוויקעלעניש גייע ישובים אין לאנד.

מעריציק יאר, אריינרעכענענדיק אויך די צייט פון בריטישן מאנדאט, איז נישט געגרינדעט געווארן קיין איין יינער ישוב אן דער אנוועזנדיקייט פון הארצעפלד.

ער איז באקאנט געווארן צוליב דעם איינפירן די חסידישע אטמאספער פון זינגען בחברותה אין די נייע ישובים.

ביי דער לוייה פון הארצעפלד האבן זיך בא-טייליקט פיל פארשידענע פון ישראל'ישן געזעלשאפטלעכן לעבן, ס'האבן אים מוסר געווען, אין זינגען לויב-ווערטער צו דעם וואס איז געווען דער מדינה פונעם דור'ס הולצים פון ישי' ראל, יצחק בן-האון, דער גענעראל ספקרעטאר פון הסתדרות און יצחק שריא, דער גענעראל ספקרעטאר פון מרכז ההקלאות.

יאה זכור ברוך.

זיין ס'איז א סברה אז די אינסטיטוציע פון התרת נדרים איז איינגעפירט געווארן אין דער תקופה פון די גאונים, אין אכטן יארהונדערט, ווען די אומגאנגס שפראך איז געווען אראמעאיש. שפעטער האט מען איינגעפירט א קאלעקטיוון התרת נדרים, דאס הייסט אז מ'זאל מתיר נדר זיין נישט יעדן יחיד באזונדער, נאר פאר גאנץ קהל, פאר אלע מתפללים מיטאמאל. דאס ווערט געטון דורך כל נדרי.

און ווייל ס'זענען געווען חלוקי דעות, טייל ברנים האבן געהאלטן אז מ'קאן מתיר נדר זיין רעטראקטיוו, אויך די נדרים פונעם פארגאנגענעם יאר, און טייל האבן געהאלטן אז מ'קאן מבטל זיין די נדרים נאר אויף להבא, די נדרים וואס מ'וועט טון אין קומענדיקן יאר — דערפאר ביי התרת נדרים טוט מען ביידע, אי מ'בעט דאס בית דין מתיר צו זיין די נדרים פון פארגאנגענעם יאר, אי מ'ביט אפ א דעקלארונג און מ'איז מבטל אלע נדרים פון קומענדיקן יאר. אזוי זענען אויך פאראן פארשידענע נוסחאות פון כל נדרי, אין רוב מחוזים ווערט געזאגט: „מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה“, פון היינטיקן יום-כפור ביז דעם קומענדיקן יום-כפור, וואס אלע נדרים בטל זיין (מחור), אריינגעגעבן אין סאדילקאוו 1817, און ווילנע 1913. ס'זענען פאראן מחוזים וואס בא-יאר, „מיום כפורים שבער עד יום הכפורים הזה, שבע עלינו לשלום“ (מחור), פארוי 1864, טייל מחוזים האבן געמאכט א פשרה און נען מען אריין ביידע פערזאנעס, פונעם פארגאנגענעם יאר און אויך פון קומענדיקן יאר (מחור), ווען 1820 און 1890).

כל נדרי איז געווען אנגעגרייפן פון די טונא ישראל, ווייל זיי האבן דאס פארטייטשט אז א יידישע שבעה איז גארנישט ווערט, ווייל זי איז בטל דורך התרת נדרים אדער דורך כל נדרי, נישט ווייניק צורת האט מען געהאט אויסצושניידן דורך דעם, דערפאר דערשיינט אין די מחוזים פון שפעטערע אויסגאבעס א באמערקונג, אז כל נדרי איז גילטיק נאר פאר נדרים און שבעות וואס ווערן געטון צו גאט און נישט אין די באצאלונגען צווישן מענטשן, וועלכע קאנען נישט בטל ווערן מיט קיין שום התרת נדרים.

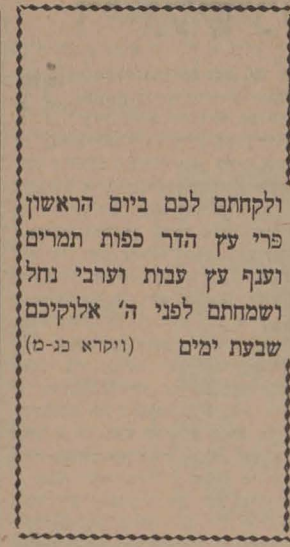
די הייליקע פייערלעכקייט פון כל נדרי איז אויפגעקומען אנהייבנדיק מיט די קרוין-צוג, ווען פיל יידן זענען געצוואונגען געווארן א-צונעמען דאס קריסטלעכע גלויבן, און שפעטער

ווען זיי זענען אנגעקומען אין אן אנדערער מדינה, וואו זיי האבן געהאט די מעגלעכקייט ווידער אנצונעמען בפרהסיא די יידישע אמונה, האבן זיי באגעגנט שווערעקייטן, ווייל די קהל לוח האבן זיי נישט געוואלט אריין נעמען. דער מאלט איז צוגעלייגט געווארן די תפלה פון „על דעת המקום ועל דעת הקהל, אנו מתירין להתפלל עם העבריינים“, מיט וויסן פון קהל, דערלויבן מיר צו דאווענען מיט די זינדיקע, א באזונדערע ווערט און שיבות האט באקומען כל נדרי אין דער צייט פון דער שפאנישער אינקוויזיציע, בעת די מאראנען האבן אפגעהיט

אברהם הארצעפלד ז"ל

ס'איז געשטארבן אברהם הארצעפלד, דער מנהיג אין דער ארבעטער באוועגונג פון ישראל, געבויערן אין סטאוויטש, אין דער אוקראינע, האט געלערנט אין דער ישיבה פון בערידיטשעוו און טעלז, באקומענדיקן סימכות, אין יאר 1914 איז ער עולה געווען קיין ארץ ישראל, וואו ער האט געארבעט ערד-ארבעט אין פתח תקוה און געווען טעטיק אין דער ארבעטער באוועגונג. הארצעפלד איז געווען איינער פון צווישן די גרינדער פון די לאקאלע פראפעסיאנעלע פארטיי פון יאר 1919 און ער געווען שטענדיקער בעל-טעל פונעם מרכז ההקלאי ביים צענטראל-אויב פון הסתדרות, פערציק יאר האט ער געהאט א אויב-טיקע ראל אין פלאניפיקירן דאס פעלד-ווירטשאפט פון פאלעסטינע, ער איז געווען דער איינציגסטער

קבלת-פנים לכבוד יהודי מנוחין און חפציבה מנוחין

„שמא גרם“ (ברכות דף ו עמוד ב). דער נאָמען איז גורם, מיר גלויבן אז דער נאָמען וואָס דער מענטש טראָגט, דער שטעלט פאַר אויך זיין גורל. דערלויבט מיר, ליבע פאַן ח' שובע געסט. צו שליסן די ווערטער, ווייזנדיק אז די נען מען וועלכט איר ביידע טראָגט סימבאָליזירן די אייזלעסטע יידישע און מענטשלעכע אידעאלן. חפציבה איז א נאָמען וואָס איז יוצא פון דער „פסוקה“ פון וואָס און אין פסוק ד' פונעם 61טן קאפיטל אין ישיעי הנביא: „לא יאמר לך עוד עור בה ולא רצץ לא יאמר עוד ש' ממה, כי לך יקרא חפציבה.“ אויף זיין וועט מען נישט גען זאָגן ווערן „פארלעסט“, און אויף זיין לאנד וועט מען נישט געקומען ווערן „וויסטען“ נישט, נאָר זיך וועט מען רופן „מייז-גלוסט-צו-דייך“ זאָגט השי"ת צו ישראל — אַנאָנג' דיק אז ס'וועלן קומען די צייטן ווען דאָס פּאַלק ישראל און זיין ערד וועלן אָנגערופן ווערן „חפציבה“, די נעליבסטע און די אויסגעלייזטע וועלן זיין — דאָס פּאַלק און דאָס לאַנד — מיטאָגנדיק אָט דעם נאָמען פון חפציבה אָפּלאַנג, ווידער יודי מ'זען, וואָס איז אויך א נעליבטער נאָמען, באַטייט אין אונדזער הייליקער שפראַך א פערזענלעכקייט, אן אראפגאבע דערהאבנקייט; א ייד וואָס ברענגט מנוחה, באמת, גיטט איר אן אז זי נשמות מנוחה, שלום, שטייליקייט, האלמאָניע, פרייה, [אייזליקייט, איר זענט באמת דער יהודי, דער ייד ווען ס'היינט די נשמות איר גוט זיי צוויק די רייניקייט וואָס השי"ת האָט זיי געשאַנקען. זייט ביידע געבענטשטן ערב אונדזער ניי יאר — ראש השנה תשל"ז — באַגריס איר אייך

קבלת-פנים לכבוד יהודי מנוחין און חפציבה מנוחין

„שמא גרם“ (ברכות דף ו עמוד ב). דער נאָמען איז גורם, מיר גלויבן אז דער נאָמען וואָס דער מענטש טראָגט, דער שטעלט פאַר אויך זיין גורל. דערלויבט מיר, ליבע פאַן ח' שובע געסט. צו שליסן די ווערטער, ווייזנדיק אז די נען מען וועלכט איר ביידע טראָגט סימבאָליזירן די אייזלעסטע יידישע און מענטשלעכע אידעאלן. חפציבה איז א נאָמען וואָס איז יוצא פון דער „פסוקה“ פון וואָס און אין פסוק ד' פונעם 61טן קאפיטל אין ישיעי הנביא: „לא יאמר לך עוד עור בה ולא רצץ לא יאמר עוד ש' ממה, כי לך יקרא חפציבה.“ אויף זיין וועט מען נישט גען זאָגן ווערן „פארלעסט“, און אויף זיין לאנד וועט מען נישט געקומען ווערן „וויסטען“ נישט, נאָר זיך וועט מען רופן „מייז-גלוסט-צו-דייך“ זאָגט השי"ת צו ישראל — אַנאָנג' דיק אז ס'וועלן קומען די צייטן ווען דאָס פּאַלק ישראל און זיין ערד וועלן אָנגערופן ווערן „חפציבה“, די נעליבסטע און די אויסגעלייזטע וועלן זיין — דאָס פּאַלק און דאָס לאַנד — מיטאָגנדיק אָט דעם נאָמען פון חפציבה אָפּלאַנג, ווידער יודי מ'זען, וואָס איז אויך א נעליבטער נאָמען, באַטייט אין אונדזער הייליקער שפראַך א פערזענלעכקייט, אן אראפגאבע דערהאבנקייט; א ייד וואָס ברענגט מנוחה, באמת, גיטט איר אן אז זי נשמות מנוחה, שלום, שטייליקייט, האלמאָניע, פרייה, [אייזליקייט, איר זענט באמת דער יהודי, דער ייד ווען ס'היינט די נשמות איר גוט זיי צוויק די רייניקייט וואָס השי"ת האָט זיי געשאַנקען. זייט ביידע געבענטשטן ערב אונדזער ניי יאר — ראש השנה תשל"ז — באַגריס איר אייך

אין דער יידישער וועלט

דער תנח איבערזעצט אין 255 שפראכן
ביז איצט איז דער תנח איבערזעצט געווארן אין 255 לשונות און דיאלעקטן. דאס איז גע'רונגען פון א סטאטיסטיק וואס איז צוזאמען געשטעלט געווארן דורכן אינטערנאציאנאלן פאראיין פאר ביבלישע שטודיעס פון לאנדאן.

א קאטערע פאר ספרדישע פאָרשונגען
אין ראם פון דער ישיבה אנוויווערסיטעט פון ניויאַרק איז געגרינדעט געווארן א קאטערע פאר ספרדישע פארשונגען. ס'וועלן געלייגעט ווערן לעקציעס פון געשיכטע, קולטור און קונסט פון די יידן וואס שטאמען פונעם איבערישן האלב אינזל, וועלכע האבן אנטוויקלט גאנץ א ריש פון 1492 און אייגענע קולטור אין די לעבן דער פון זייער גלות.

אן אינדעקס פון דער העברעאישער ליטעראטור
אין דעם פארלאג שוואלפֿוויפּרעס פון טשיקא-גא איז דערשינען דאס בוך פון נבניאל קראוויץ „דריי טויזנט יאר העברעאישע ליטעראטור“. ברענגענדיק די ביאגראפיעס פון די דענקער און שרייבער, צוזאמען מיט דעם אינדעקס, בא-קומט דאס בוך א באזונדערע ניצלעכקייט, אויך ווי א האנט-בוך, אדער ווערטער-בוך פון דער יידישער ליטעראטור.

אונדזער גרויסער יזכור

פון צייט צו צייט באגעגענטן מיר צון א ייד, וואס לייזט פון אן אלטנדיג נלבי דער פארגאנגענהייט. ער פארמאגט נישט מער קיין בייער, פילמען, מאטאָפּיריטישע וועלטע דערמאנען און די פארברעטענע פון דער מלחמה און די פאר- ייסטן, זיינע אונדזערע זענען, אראף, באַסען, מיר האָבן געליפן נעגונד אין דער פארגאנגענהייט צו וואס מיר אין מיר נאָר פארבייטערן אונדזער לעבן אויף זיינע צו וואס מיר אויף צונוצן די זייטע, ווען מיינווייסיג קאָן מען זי מער נישט לעבעדיק מאַכן דעריבער מוט יענער טעגס אלעס וואס מיר נאָר מעגלעך כדי צו נישט פארעסט, ווייטער די יעניגע וואָס זיינע זיין חושן אין גייסטיקן מאַטאָפּיר.

אומזיסטע וועטסן פראַוואַן אים ווי דערצושטרעכן אים באַוווּן און דאָס געזעצן און נישט דאָס פאַרנעם אין דער נאַטירליכער צושטאַנד פון זיין וועלט גלייכגעטיקטע נייטס, אומזיסטע וועטסן אים זאָלן און מאַטאָפּיריטישע היינט גלייכער דאָס שטרעבן פונעם נעמטיקן קרבן צו שווימען יין הענטער, נישט צו שטרעבן אים דורכן דער מאַנטן די פאַרברעכערדיגע פאַרגאנגענהייט, און ווען דער מענטש וויל פאַרנעם, ער וויל אומ- לעבן פונעם עבר... אויף דאָס און אַפאַראַזיק סאַלע פאַרעס פון מאַנטעסטיין דורכן אינסטיטוט פון פאַרשטערן פון אייניקלעך מענטשן וואָס האָבן שטראַלען דעם אויבטרעטן ניוואַ פון די מען- שאַלען לייזן.

און דאָ, אין אונדז נישט דערלויבט דאָס פאַרנעם אין מיר זאָלן פאַרנעם, מיר האָבן דעם חוב צו געדענקען, נישט צו פאַרנעם דעם עבר, זיין וויפיל ער זאָל זיין אומגעזעענע, זיין וויפיל ער זאָל זיין, מיר האָרפן געדענקען קען אלעס, נישט וועגן אן היפּערסטראַפּיע פונעם זכרון, מיט אויף פיל ווייניקער פונעם ערענעלעכען מאַטאָפּיריטישן צוירער, נאָר און פון געטעסע- טעג וועגן אומזיסטע אונדזערע און בפרט - פונעם אַהרית גלייכע נלבי אונדזער דור, נלבי זיין דורען וואָס העלן קומען נאָר אונדז, וועלכע האָבן זיך רעכט צו וויסן דעם אמת, אן שוידער לעבן אמת, אן בייערע אמת, אן אמת וואָס האָט אַ געטע פון ברוב און אש, אָבער וועלכער קאָן נישט, און דארף נישט באַהאַלן אמת, ווערן, ווייל אויף דור דעם וועט די מענטשהייט אַהרית גלייכע ווערן קעגן רשעות.

לעמיר נישט פאַרנעם, אן איינע פון די נאָר צייטליכע יודענדיגע פּעקטעס וואָס און געווען דאָס איינמאַל, וואָס קען האַלטן בסוד די שרעק- לעכטע יודענדיקייט, זיין זענען געווען נישט נאָר די גרעסטע רוצחים, נאָר אויף די גרעסטע מיטפּיצייער פון דער נעגטיב, זייערע פאַרברעטן פלעגן סראַגן די שטעסטע בעמער, די נאכט פונעם סוף אויף סוף נאָרטיק נעמען 1938, ווען דער הימל פונעם דריטן יאָר איז געווען געטוישט פונעם וועגן וועגן און פלאַמען פון די אָנגעצונדענע מילד, האָט געמאַכט דעם מאַנטן זיין קריסטאָליאָס, די סטימאַטאָראַוואַ ווען, די געפאַרדיגונג זענען אָנגערופן און וואָרן, נאכט און נעפּל... אויסווייזן אין פּווען געלעבט סוף וואָס איז אָפּגעהיט געוואָרן די דער גרעסטער שטרענגקייט, ביז אין דער לעצטער טעג מינוט האָבן די היטלעריסטן געטון אלעס כדי אויסצובאַהאַלטן פון דער וועלט דעם גרויס- זאַמען אמת, זייענדיק ווערן אן זייערע ידיעות וועגן זייערע פאַרברעטן לעבן נישט גענוגליבן ווערן, ווייל זייער פּראָפּאַרץ האָט איבערגעשטיגן אין זיין בוך, מיר ערדער זענען צווישן אונדז' בלענגט מענטשן ווינאסל אן נעשפּירט וואָס ער האָט געהאַט מיט אן עטיגע אונטערפּאַציר, אין דערנעבן פונעם יאָר 1944, וועלכער האָט אים געפּרענט וואָס ער וואָלט געטעסטעט, און ער וואָלט ברודן נאָנגעמוען קיין נייירק, און מיינען אים געפּרענט, וויאזוי אין געווען און נאצישע געפּרענט אַצייטליאָנערן וואָס האָט מען אויף דאָס געמוזן זיין, הגם ער האָט מורא געהאַט פאַר אן פּראָפּאַציע, דאָך האָט אים ווינאסל געפּרענט און ער וואָלט דעריילט צו ער אמת, אויף דעם האָט אים ער אונטערפּאַצירט ציין זענען; דו וועסט דעריילן פאַר די מענטשן פון אַמעריקע דעם אמת, זייער נוס, אָבער ווייט' סוף וואָס סיינע געשען זיין וועלן דיר נישט גלייבן, זי וועלן דיר נעמען פאַר אן משוגענע. מעגלעך אפילו אן מיינען דיר אינטערנאָנאָל אין אן משוגענדיק, ווער וואָלט געקאָנט גלייבן אַזעלכע פאַרברעטן, ווען ער האָט זי נישט איבערגעלעבט.

וויקטאָר

דעם 16טן סעפטעמבער ד.ר. איז אין טימשישאָף דאָס פּאַרענקומען די חתונה פון דער פּרילין ניימא, די טאכטער פון דעם און דער גרעסטער טאָרן ווייטמא, א זון פון אן אָנגעזעענער און גער משפּחה, דאָס גליקלעכע געשעעניש איז פאַרענקומען אין באַזונדער, פּייערלעכע אמת' שטענדן, ווי א יוסיטוב פון דער טימשישאָפּער קהלה, די חתונה איז באַעטער געוואָרן מיט דער אָנזענדיקייט פונעם בן הכולל דר, דוד משה דער שליט"א אויסדריקנדיק אזוי ארום זיינע געפּילן פון טעצונג נלבי די לעטערע פונעם יונגן פּאַרל זיין אויך דעם כבוד פאַר דער טימשישאָפּער קהלה, וועלכע איז איינע פון די חשובסטע אין גאָלד, וועלכע זיין אויך באַטייליקט די פּרוי און דער לאַוואַסלאַוו קאָדעבורג, דער פּרעזידענט פונעם פאַררין פון יידישע קהלות אין יוגאָ- קלאַוויע, פאַרן לוסשי פּעטראָוויטש, די קאָמנד' טאַרין מאַרטין בעלוש פּרעזידענט פון אַמערי- נישטראַטיוון אַפּסילי פון דער פּעטראָוויטש פון

די געשיכטע פון א מעלאָדיע

ער וואָלט געקאָנט זאָגן אין וואָס עס באַ- שטייט די וויכטיקייט אָדער דאָס שוין בות פון א יידישער תּפילה; שווער דאָס צו באַשטימען, ווייל ביים פּאַלק זענען אָנגענוג מען אייניקע תּפילות פאַר זייער חשוב, הגם ווען מירטעט צו אויסצופאַרשן דעם תּוכן, כדי אויס- צוגעפּינען דעם טעם פאַר וואָס זיין זענען אזוי באַליבט געוואָרן, אָדער אַרײַן אין דער טיפּע- ניש פון דער פּאַלק'נסמה, געפּינט מען נישט אין דער תּפילה קיין שום באַזונדערס, מ'קאָן געפּינען אין רוב תּפילות נאָר לויב-געוואַנג צום בורא'עולם, אָדער אן מ'בעט שוין יאָ עפעס פּו- גען רייכונג של עולם - איז עס א געבעט פאַרן גאַנצן כלל ישראל, זעלען בעט א ייד עפעס פאַר זיך ועלכט, דאָס גאַנצע דאווענען באַשטייט מיינסטנס פון קאַפּיטלעך תּהילים און פון חומש, אויב א ייד בעט שוין יאָ עפעס איז עס אונטער דער אַרבעט פון לשון רבים, פאַר אלע.

זעלען געפּינט זיך א בקשה מיט פּערזענלעכע, מאַטעריעלע ענינים, דאָס דאווענען איז באַגריי- דעט געוואָרן אויפן תּלמודישן פּרינציפּ: לעולם לייטתך אינש נפּשיה בהדי צבורא' (ברכות דף צ"ב), המיד זאָל דער מענטש זיך צורעכענען צום ציבור, אויך דעמאָלט ווען ער וויל זיך עפעס אויסבעטן, זאָל ער עס טון בלשון רבים, און בעטן פאַר יעדן, נישט נאָר פאַר זיך אליין.

און דאָך זענען נישט אס די מין תּפילות די סאַמע וועכטע, ווייל אויב די פּערזענלעכע נייטונדזיקייטן אָדער באַדערפענישן וואָלטן גע- ווען די קוואַל פאַרן אויסוויילן די חשובסטע וואָלט איד געזאָגט אן די חשובסטע תּפילה איז דער יחירצונ פון תּפילה שחרית, אין וועל- כער מ'בעט זיך אָפּגעהיט צו ווערן היינט און יעדן טאָג פון צוגאַנגען אומגליק, ווי צו באַ- געגענענען אן שלעכטע מענטש, פאַלשע עדות, א בלבלול צי א מיתה משונה, א טויט'פאַרפאַל, דאָס וואָלט איד געזאָגט, אן ס'וואָלט געקאָנט פאַר- רעכטען עתּרן פאַר דער חשובסטער תּפילה, אָבער אויך אין דער תּפילה ווערט נישט אונטערגע- שטראַכט דער "איד", אדרבה, אויך דאָ ווערט געבעטן אָפּגעהיט צו ווערן פון אן שלעכטע מענ- טש, צי פון אן שלעכטן שכן, כדי מ'זאָל זיך נישט אָפּלעבענען פון זיינע געמיינע מעשׂים און צו גלייכן.

און דאָך איז אס די תּפילה כמעט געגלייכט. קיין גרויס אכט ליינט מען נישט אויף איר, ביים פּאַלק אין אַהריתליקע געוואָרן די תּפילה פון "יזכור", וואָס מ'זאָגט צו דערמאנען די נשמות פון די נאָענטסטע קרובים וועלכע זענען אוועק אויסן עולם אמת, מזכיר געטות צו זיין די על- טערן, למשל, גייען אין שיל מענטשן וועלכע האַלטן נישט פיל פון דאווענען, אָבער צו יזכור גייען זיי יא, דאָס דערקלערט זיך מיטן רעס' פּעקט-געפּיל לביב די לעטערן, דאָ באַגעגענען זיך די געפּילן פון כיבוד'אָם ואם מושן רעלי- גיעזן צייטער, וואָס דרימט אַרבעט ערגעץ טיף אין א נשמה-קעמפּער, וואָס ווערט וואָך און אויפגע- טרייטלט אין זעלענערע פאַלן.

די איינציקע תּפילה וואָס איבערשטייגט דעם יזכור איז "כל נדרי", נישט נאָר וואָס צו אל- גנדי גייען אין שיל יידן, וואָס א גאַנץ יאָר נעמט זיין נישט, נאָר אפילו ווען זיין הערן זיין- גען כל נדרי, נישט נאָר יום-כּפּור, נישט נאָר א לעבעדיקן פאַר, נאָר אויך ווען מ'הערט עס זיין- גען אויף א שפּיל-פּליעט צי א מאַנגעלסאַך- באַנד, געכט ארום אן שוידער, פאַר וואָס?

אזוי אויפשוידענדיק? נין, די ווערטער זענען פּשוטע, פון הנהרת נדרים, פון גאַר-קליינעס און טייט, די הויפט איז די געשיכטע פון כל נדרי, דאָס השיבות איז געוואקסן מיט דעם ניגון, די

די יידישע קהלות איז רומעניע און אויך א צאָל איינגעלאַדענע געסט פון טימשישאָף און אַנדער- ווע שטעט. די געזעמלונג פון דער חופה וויקדושיין איז אַינגענומען פון עטעל פון בורגזייט, און העל באלויכטן, האָבנדיק דעם אויסזען פון גרוי- טע יוסיטובדיקע טעג, שטרך קידושיין געווען האָט דער בן הכולל דר, דוד משה דער שליט"א די שבע-בכורות און די כתובה-לייענען האָבן הרב דר, גרענטס ניימא און די זוננים פונעם עטעמפל, קליין און כץ, נאָך דער חופה איז פאַרגעקומען און דעם כשרן רעסעסאָר פון דער קהלה דער חתונה- מאַלצייט, ביי וועלכער דער בן הכולל שליט"א און א צאָל אַנדערע טובים האָבן געטאַלט, אַמאָסט-רעדעס, אָנזונטענדיק דעם ניגון פּאַרל, זייערע לעטערן און דער גאַנצער קהלה, אורכות ימים און פיל גליק.

וואָלף טאַמבור

אונדזער טימשישאָפּער שיקט אויך איבער א טראַדיציאָנעלע מוזיק, און אַרײַקע באַגריינגונגען און די בעסטע ווייטשן פאַרן יונגן פּאַרל און פאַר זייערע לעטערן.

(סוף אָרץ זייטן 9)

צייטישן פּױפּט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 1.10.1973 בוקרעשט *

על חטא שחטאנו לפניך...

כל-נדרי - די סימפאניע פון ליבשאפט

פון הרב הכולל רה. דוד משה רוזן

...די אונטערדיקע שאַטנס לאָזן זיך אראָפּ ארום דיר, ברודער מיידער, טייער רער, און אין איינעם מיט זיי דרינגט אריין אין דירן נשמה א סודותדיקער ניגון. אומזיסט וואָלט פארמאכט די פּענעטער, פארשאַטט דינע אויערן, ווייל דער ניגון איז שאַרפּער פון דיר, דיין האַרץ קאָן מער נישט בלייבן פארשטיינערט, ווייל דער ניגון באַהערשט עס אין גאַנצן. סיי וואו דו זאלסט דיר נישט קערן און ווענדן, הערסטו אים, פילסטו אים. ער נעמט ארום דיין נשמה און רופט דיר צו דער הייליקער רגע פון תשובה.

...א ליד גייט ארום איבער דער וועלט. אויף אומזעבארע פליגל, שוועבט עס איבער יאָהונדערטער און מערידיאנען. ס'זינגען עס אלע דורות פון א פאלק וואָס פּשאַנט אויף די וועגן פון דער געשיכטע זינט דעם סאַמע בראַשית. ס'זינגען עס אלע קהילות. אין אַט דעם אָונט ווערן אונזערע ישובים א ריווקער כאַר, אין וועלכן ס'באַטייליקן זיך אַחינו בני ישראל, וואָס לעבן אין פאַרשידענע ציוויליזאַציעס, טרינקען פון דעם קוואַל פון פאַרשידענע קולטורן. אידענטיפּיצירן זיך מיט פאַרשידענע לעבנס-אַנשוואַונגען. ס'איז דאָס זעלבע ליד וואָס שטראַמט אַרויס פון די טיפּענישן פון זייער נשמה אין אַט דער הייליקער רגע. אין די אַקצענטן פון דעם ניגון הערט מען, גלייכצייטיק, ליידן אין האַפּענונג, הייטיק און רעוואַלט יאָש און כּחשון, גלויבן און קעשנות, קדושה און גבורה. אַט דאָס אלעס רעגט דיר אַן ברום ריך, אַז דו זאלסט דיר מעורר זיין צו תשובה.

...טיי ווי פאַרפּרעמדט דו זאלסט נישט זיין פון דיין הימלעשן פאַטער, פיל סטו דאָך אַצינד אַז ער וואַרט אויף דיר, דאָט דאָזיקע ליד עפנט דיר דאָס האַרץ, ס'זאָל אַרויספליסן אלעס וואָס איז געווען דאַרט באַהאַלטן אין די טיפּענישן פון דער נשמה; שטעלט דיר אַוועק פאַר דעם בוראָ עולם ריין, ווי ווידערגעבוירן צו אַ ניי לעבן, אַזו גורם אַז דו זאלסט דיר באַהעפּטן מיט אים, דעם נשמה כל חי, דער וואָס שנקט דאָס לעבן, מיט אים, וואָס שטעלט מיט זיך פאַר דעם אמת און דעם דעק, די ליבשאַפט און דעם שלום.

...זייט ווען האָסטו דיר מער נישט באַגעגנט מיט דינע ברודער? ס'איז שוין זייער לאַנג, און זיי, פּונקט ווי ער, וואַרטן אויף דיר, דו האַסט זיך אַריינגעוואַרפן אין דעם לעבנסטומל און האַסט געוואַלט אַז זיי פאַרגעסן, ווי נאַוה ביסטו געווען ווען דו האָסט געמיינט אַז אויף דעם אָפּן וועסטו זיך אַפּרייטן פון זייער גורל! אָבער אַיצט, ווען כל נדרי פאַרשפּרייט איבעראַל זיינע קלאַנגען, אַיצט באַפאַלט דיר אַ געפיל פון שוידער, וואָס איז "גורא וּאיום" און די דער-געענערטסט זיך און צום מקום קדוש מיט דעם באַוואַסזיין, מיט דער פּרייז פון ווען דערפּעניגען, דו ביסט מצרף דיין תּפלה מיט דער תּפלה פון דינע ברודער, מיט דער עדה מתחללים.

...זאָג דיר אַפּ פון דיין אַמונה! — האָט געזאָגט אַ שפּאַנישער מאַנאַרך צו איינעם פון זיינע גרויסע סענאַרן, אַ פּערזענלעכער פּריינט, וועלכן די אינק-וויזיציע האָט געכאַפט ביים אַפּהיטן יידישקייט און לערנען תּורה און וועלכער איז דערפאַר פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט אויפן אויטאָדאַרע — "זאָג דיר אַפּ פון דער דאָזיקער אַמונה, וואָס האָט איר געבראַכט בלויז צרות און פיין. ס'אַרלאַז דעם גלויבן און איר וועל דיר נישט נאַר שנקען דאָס לעבן, נאַר וועסט אויך צוריק באַקומען דעם ראַנג פון אַן אַדל-מאַן און מײן פּריינטשאַפּט".

איר, אַז נדרי נישט. מאַינטעטע, איר וואָלט געוואַלט אויספירן דיין באַפעל, אָבער ס'איז מיר אומגעלעך. עס לאַזט מיך נישט די קייט, די קייט, האָט גע'ענטפּערט דעם מאַראַן.

וואָס פאַר אַ קייט וועגן וועגן וועלכער דו רעדסט? פרעגט דער מלך פאַרהיי-און פּיסט, וואו איז די קייט וועגן וועלכער דו רעדסט? פרעגט דער מלך פאַרהיי-דוּשט.

...די קייט? אַ! מאַיעסטעט, זעסט נישט ווי מעכטיק זי איז היפּיל רינגען זי פאַרמאָגט, ווי אומענדלעך זי איז? דאָס איז די קייט וואָס איז אויסגעפלאַכט פון טראַדיציע און געשיכטע. פון אַמונה און תּורה. דאָס איז די קייט וואָס בינדט מיך צו גאָט און מיין פּאַלק, צו מינע עלטערע און אורעלטערן, צו מיין עבר און מײן תּעוה. צוליב אַפּ דער קייט פיל איך זיך נישט אַיינזאַם און פאַרלאָזט, נאַר אַן אַבר פון אַ גוף. איך האָב דאָס באַוואַסזיין און איך בין אַ קעמערל פון אַ קער-פּער, אַז די קייט לאַזט מיר נישט אַפּרייטן פון דעם היסטאָרישן המשך. זי לאַזט מיך גאָט אַפּליקענען מיין גלויבן.

...כל נדרי רופט אונדז צו דעם געהויבענעם געדאַנק פון זיך פאַראַייניקן אין דער זעלבער אַמונה. לאַמיר זיך צוהערן צו דעם רוח, ווייל אויב ארום וועלן מיר בנשט פיל די ברייגעשאַפט מיט אלע מענטשן, מיט אלע פעלקער. אויב ארום וועט זיך אונדזער גאַנצע קהילה יעקב ווי איין מענטש אַנשליסן מיט נאַך מער ענערגיע צו דער זאַך פון דער גאַנצער מענטשהייט.

כל נדרי, די סימפאניע פון ליבשאפט, וועט דיר געבן כוח, אַ טייערער ברודער, אַז "מיים כיפורים זה עדי יום כיפורים בהא..." זאלסטו בלייבן מיט אונדז אויף דער זייט פון די וואָס גלויבן אין בורא עולם, אין תּורה און שלום.

קבלת פנים לכבוד יהודי מנוחין און חפציבה מנוחין

דעם 14טן סעפטעמבער ד.י. האָט די פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע געגעבן אַ מסיבה אין די סאָ-לאַקען פון דעם כּשרו רעסטאָר-ראַן לכבוד די באַדימטע קיני סטלער חפציבה און יהודי מי נחוץ, וועלכע האָבן זיך באַ-טייליקט אין דעם 6טן אינטער-נאַציאָנאַלן פּעסטיוואַל געפאַנגע ענטסקו.

אין דער מסיבה האָבן זיך באַטייליקט: דער רב הכולל שליט"א, פרעזידענט פון דער פּעדעראַציע און די רבני'ת דר. מנהלים פון דער פּעדע-ראַציע און פון דער בוקרעש-טער יידישער קהלה; די פּרוי און דער הער געאַרנע נענטשו וויצעפּרעזידענט פון רעליגיע'דעפּאַרטאַמענט און די פּרוי נענטשו, דער פרעזידענט פון פּרוי נענטשו, דעם מיסטער יאָן דומיטרוסקו, דער פרעזידענט פון קאָמפּאָזיטאָר-פּאַר-אייזן פון דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע, דעם מיס-טער יאָן וואַיקו, זיין עקסער לענץ ה' ראַפּאַרד, דער אַמבאַ-סאַדאַר פון דער שווייץ, דעם באַפּולמעכטיקטן פון דער אַמ-באַסאַדע פון די פאַראַייניקטע שטאַטן, שטאַדלס מאָרטענס; אונדזער איינלאַדונג, טראַץ דעם איבערגעלאַגענעם פּראָגראַם וואָס איר האָט אין דעם קוואַר-באַזון, וואָס איר מאַכט אין אונדזער לאַנד, צו געפּינען צייט כּדי זיך צו באַגעגענען דאָ מיט פאַרשטייער פון דער יידישער קהלה.

אין באַגריס איר'ד וואַרעם דעם ה' וויצעפּרעזידענט פון רעליגיע'דעפּאַרטאַמענט און די פּרוי נענטשו, דעם מיסטער פּרוי נענטשו, דעם מיסטער יאָן דומיטרוסקו, דער פרעזידענט פון קאָמפּאָזיטאָר-פּאַר-אייזן פון דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע, דעם מיס-טער יאָן וואַיקו, זיין עקסער לענץ ה' ראַפּאַרד, דער אַמבאַ-סאַדאַר פון דער שווייץ, דעם באַפּולמעכטיקטן פון דער אַמ-באַסאַדע פון די פאַראַייניקטע שטאַטן, שטאַדלס מאָרטענס; אונדזער איינלאַדונג, טראַץ דעם איבערגעלאַגענעם פּראָגראַם וואָס איר האָט אין דעם קוואַר-באַזון, וואָס איר מאַכט אין אונדזער לאַנד, צו געפּינען צייט כּדי זיך צו באַגעגענען דאָ מיט פאַרשטייער פון דער יידישער קהלה.

ביי דער מסיבה: הרב הכולל שליט"א און דר. אבאליא רזן אונטערהאַלטן זיך מיט דער פּרוי חפציבה מנוחין

טאָרן-פאַראַיין, שרייבער, ארי-סיסטן, זשורנאַליסטן א.א. ס'האָבן זיך אויך באַטייליקט די ה' א.ו.ראַפּאַרד, דער אַמ-באַסאַדאַר פון דער שווייץ אין בוקרעשט; שטאַדלס מאָרטענס דער באַפּולמעכטיקטער פון דער אַמבאַסאַדע פון די פאַר-אייניקטע שטאַטן; וואַיקו רשף, יונג פון דער אַמבאַסאַדע פון מדינת ישראל אין בוקרעשט. באַגרייטיק וואַרעם די אַני-ווענוהייט פון די חשונע נעסט אין דער בוקרעשטער קהלה, האָט דער רב הכולל שליט"א געזאָגט:

חשונע פרוי חפציבה, טייער-רער מיסטער, אין נאָמען פון דער פּעדע-ראַציע פון די יידישע קהלות אין רומעניע, איר נאָמען פון מיר פּרוי און פּעדענלעך אין מיר נאָמען דאַנק איר וואָס איר דער העפּלעכקייט וואָס איר האָט אַרויסגעוויזן אַנצונעמען

דעם ה' וואַיקו רשף, יונג פון דער אַמבאַסאַדע פון מדינת ישראל, דער אַנגעזענע פּרעזענ-לעכקייט פון דער מוויקאַלי-שער וועלט, ליטעראַטור, וויסני-שאַפּטלעך און קינסטלער, וועל-כע זענען געקומען אַהער אין צו ברענגען זייער רעספּעקטפּול לע באַרונג און סיפּע באַוואַונג זערונג.

אין אַט דעם מאָמענט זענען מיר דריי מאַל שטאַלץ:

מיר זענען שטאַלץ ווי די יידיש פון דער גרויסער מענטשלעכער משפּחה ווייל די מענטשהייט איז דאָ, טראַץ די אלע אַני-טישונגען וואָס זי האָט אונז געגעבן, אומשאַנד צו פּראָדיר-צירן אונלעכע עקזעמפּלאַרן וואָס פאַראַדלען זי נשחוח, וועלכע ווייסן צו פאַרכייטן די הער-צער און דורך אַ מאַגיש דירי-גיר-שטעקעלעך אַרויסצוברענגען דאָס ווערטפּולסטע וואָס געפינט זיך אין די טיפּענישן

באזוך פון א דעלעגאציע פון „יוניטעד דזשואיש אפיל“

אין די טעג פון 11-14 סעפטעמבער ד.י. איז אונדזער קיבוץ באזוכט געוואָרן דורך אַ דעלעגאציע פון דער אַרגאַניזאַציע „יוניטעד דזשואיש אפיל“ פון מײַאמי-ביש (פאַר-אייניקטע שטאַטן). די דעלעגאציע איז געווען אַנגעפירט דורך דער פּרוי מאָרטאָן זילבער-מאַן.

די מיטגלידער פון דער דעלעגאציע זענען אויפגענומען געוואָרן פונעם רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א, פרעזידענט פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע קהלות, וועלכער האָט רעפּערירט וועגן דער טעטיקייט פונעם יידישן קיבוץ אין לאַנד. ס'זענען באַזוכט געוואָרן די חסודות פאַר רעליגיע, סאַציאַלער הילף און קולטור פון דער קהלה. די געסט האָבן אויסגערדיקט זייער צופרידנקייט וועגן דעם געזעענעם.

אין אַוונט פונעם 13טן סעפטעמבער האָט די פּעדעראַציע געגעבן אַ מסיבה אין כּשרו רעסטאָראַן. דער כּאָר, אַנגעפירט פונעם מײַסטער חיים שוואַרצמאַן, האָט מיט דער געלעגנהייט אויסגעפירט אַ פּראָגראַם פון טראַדיציאָנעלע לידער. די דעלעגאציע פון איר זייט האָט געגעבן אַ מסיבה לכבוד דעם רב הכולל שליט"א און דער רבני'ת דר. רוזן. דער באַפּולמעכטיקטער פון דער אַמבאַסאַדע פון די פאַראַייניקטע שטאַטן הער שטאַדלס מאָרטענס, ווי אויך וואַיקו רשף, דער יונג פון דער אַמבאַסאַדע פון מדינה ישראל האָבן געגעבן צו אַ קאָקטייל לכבוד די געסט.

מימי הדין - לחגים

מראש השנה אנו עובדים ליום כיפור דרך עשרת ימי תשובה, וכשעובר יום הכיפורים אנו יוצאים בהרבה שמחה וטוהר ובתקווה שהכל נסלח לנו ונשפחה נהיה לגמרי בסדר. זמיר אנו צריכים להוכיח זאת: בנית טובה, ועשיית קישוטים, וכן הכנת ארבעה מינים, בימים שבו יום הכיפורים לסוכות נהגים קצת שמחה, אין ממש ביום כהן אנו צריכים בהם להגות, כי בימים אלו עוסקים בטובות. ימי הדין עברו ואנו מתכוננים לימי התמים, ימי שמחה והלל, ימים ישעיהו נבטחיהו, ושמחה בתוך.

אמר רבי אבין ב"ר יוקרא רבתי: משל לשנים שנכנסו אצל הדין ואין אנו יודעים מי יצא עד שאנו רואים שאחר הכתובים יוצא עם שריים בידו, ואז אנו יודעים שהוא הנצח, כך גם ישראל והמקטרגים באים לפני הקב"ה כראש השנה ואין אנו יודעים מי יצא, אבל כשישראל יוצאים מלפני הקב"ה ולולביהם ואחרונים בידים, אנו יודעים שישאל את המנצחים ושקומה סלה להם על כל עוונותיהם.

ושלא כמו המקטרגים, שכ"ה שר אחד מהם יוצא וכ"ה בדין ולבו ספה עליו, הוא אוכל ומשתכר ומבלה בנעוטים, אין ישראל כך, אלא כיון שיצאו זכאים בדין אחר יום הכיפורים הם מיד מתחילים להתעסק בטובות ואינם פנויים לשמחה עד שבא הג' הסוכות, כל אותם ארבעה ימים שבין י"ה לט"ו כות, ישראל עוסקים בסוכותיהם ולולביהם ובשאר מצוותיהם ואינם באים לידו הטא.

בא המקטרג לבקש עונם, ואינו מוצא, אלא הוא מוצא אותם מוקפים במצות מכל צד, וידים עוסקות בלולב ואתרוג, שיהם מלא הלל ותשבחות לה, ליבם כסחה לפני ה' אל' קוהם וכל שאר אבריהם — בסוכה של חל מלך מלכי המלכים קבעו להם יורה, משל למלך שאמר בלשיו: צאו ובלשו בבית פלוני אם לא

היום הקדוש

אחר סעודה המפסקת פורסין מפה נאה על השולחן ועורכין עליו ספרים הרבה, במקום הפת ופסטים אותם בפפה אחת ומי ניחם אותם עד מוצאי יום הכיפורים, לרמז שיום זה אדיר ונורא, ואין לנו לכבדו במאכל ומשתה, אלא בתורה ובתפלה (שדי-המד).

✳ ✳ ✳

אנו אומרים, ונסלח לכל עדת ישראל וגו' כי לכל העם בשגגה, וכי אפשר שכל העם שוגגין ואין ביניהם מידאי אלא רבנו של עולם, אני מעיד בהם שאין בהם שום אדם שיאמר לשם ייחודי" (כלומר: הריני מוכן ומוזמן לעשות עבירה כשם שאמרין קודם לעשיית מצוה) קודם שהוא עושה עבירה, אם כן יתכן לומר עליהם שכולם

על הטא שחטאו לפיכך בווי' דוי פה, כלומר שהתורה בפה כן השפה ולחון ולא בלב (דבש לסו).

✳ ✳ ✳

כשהיה כהן גדול מזכיר שם המפורש, היה השם יוצא מאליו מפיו, לפיכך לא אמרו כשהיה מזכיר, אלא יוצא מפי כהן גדול, שמאליו היה יוצא והיו כולם שומעים אותו (פרי עץ חיי).

(ימים נוראים לרש"י עגנון)

הודש תשרי

4. בחודש תשרי אספים את התבואות וחלק מן הפרות ולכן מהותו של החודש היא פריון ואיתנות.

מענין שבתקופת המקרא היו שנהגו לכנות את החודשים על הלוח הקלנדי, כלומר שמות ה' החודשים היו על שמות הפעולות הקלאיות כמו אסף, זרע, לקט, קציר, שורה, קציר כל, זמר וכו', חודש תשרי לפי שיטה זאת היה ירח אסף והדבר מק' ביל לתינו המקראי של הג' הסוכות, הג' האסיף.

את ראשון חודשי שנת הלוח העברי אין אנו קוראים היום בשם החודש השביעי, ואף לא בשם ירח האסיף, או ירח האית"ג, נימ, פשוט חודש תשרי.

השם תשרי, כשמים של חודש-שם אחרים, הוא שם בבלי ממקור קדום (אכדי, אשורי או בבלי). שם זה נכנס לשימוש בארץ ישראל כנראה לאחר ג' לוח בבל ועליית עורא ונח' מיה.

יש לציין שלא רק אצלנו היה נקרא החודש הראשון בשם תשרי, אלא גם בקרב האכדים, באכדית היה שמו של החודש "תשריתו", כלומר התחלה, ראשית. מענין לציין שאותיות תשרי זהות לאותיות רשית יד' בספר דברים כבר נאמר "מר" שית שנה ועד אחרית שנה". בנוסף למקור הלא-יהודי לשימושו של החודש יש הסברים של חז"ל המסבירים פשרו של השם הארמי: —

1. בשם תשרי יש הר' ארמי למונח התשובה והסליחה, (תש"י מלשון סליחה).
2. השרית שכינתו של הק' דוש-ברוך הוא בעמ"ש-ישראל.
3. יישור נפשו של האדם בתשובה ובמעשים.
4. השרית הנפש החוטאת וההדבקותה.

חודש תשרי הוא החודש הראשון בשנה של הלוח היהודי, אולם בתורה הוא אינו נקרא חודש הראשון כי אם החודש השביעי. מנין החודשים בתור' רה מתחיל מחודש ניסן, שהוא "ראש חודשים" ו"ראשון לחודש" שי השנה.

חז"ל כבר עמדו על ייחודו של חודש תשרי וכינויו "הש"ביעי" והם אמרו שכל ענין המסופר בספרה שבע חביב על הקדוש-ברוך-הוא, כך הניב עליו יום השבת, כך הבינה שנת השמיטה.

במדרשים מצויין גם שלא רק על שם הביביותה של הספרה שבע קרוי כך חודש תשרי, אלא ששם שהוא משופע במצ' וות, שבעה במספר. שופר, כי פור, סוכה, ערבה, הדס, לולב, אתרוג.

חודש תשרי מנוגה בתנ"ך לא רק על שם המספר שבע, אלא גם בשם ממש, "ירח האית"ג נימ". שם זה נזכר בתנ"ך פעם אחת בלבד, בספר מלכים א', ה"ב: "ויהללו אל המלך של' מה, כל איש ישראל בירח האית"ג נימ בהג, הוא החודש השביעי" — אז הוכנס ארון הקודש ל' בית-המקדש.

מה מקור השם איתנים? הנושא עניין את חז"ל ואחר כך גם את פרשני המקרא והם השיבו תשובות אחדות.

1. חודש תשרי איתן במעמדו מבחינת ייבוי המצות שבו, על כל יתר החודשים.
2. בחודש תשרי נולדו האבות גדולי האומה המכונים "איתני העולם". בין הנולדים בחודש תשרי מצוי כמובן אברהם א' בינו.
3. בחודש תשרי נברא העולם כלומר חודש זה העתיק בלידתו וכוחה המלה איתן באה לבטא קדמות.

ספרים קטנים על אנשים גדולים (מתוך "ימים נוראים" לרש"י עגנון)

תנצ"ב ציונה להמש"ך לחפש ואף ציונה לקרא לחישהוא שישבור את המעול. בינתיים עבר זמן רב ובני הבית מתירי נימ ומצפים, רק לאחר ששברו את המעול והאכילו את העור' פות, הסבו בני הבית אס הנצ"ב לשולחן וקדשו.

★ ★

צער בעלי חיים

מעשה ברבי דוד מלעלוב, שבא לראש השנה ללובלין להקביל את פני רבו, החוזה מלובלין, לפני תקיעת שופר הדנישו בבית-התפילה שרבי דוד איננו. הפשוה בפונדק ולא מצאוהו במקרה מצאוהו עומד בארזות והאכיל בידו את הסו' טים.

העגלוו נשתחה בבית הכנסת ושכח להאכיל את הסו'טים" הסביר רבי דוד למוצאי.

הנצי"ב והעופות

★ ★

רבי נפתלי צבי יהודה בולין הנצי"ב מולובלין לא היה מיטב לשולחן עד שלא האכילו את העופות, פעם אירע ובראש-הש' נה כשחזרו לאחר רובו של היום מבית-הכנסת וכל בני הבית היו עייפים ורעבים שהה הנצי"ב עד שיאכלו את העו' פות, אך לפתע החברר כי התפי' חח נעלם ואיננו, לא ה'ואילו החיפושים, ובינתיים, כל בני הבית לא טעמו מאומה, אך

תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ גליונותנו!

ידיעות

הענקת פרסים למשוררים

פרסים שנתיים של הר' איגוד העולמי של ברג'ן לזון הוענקו למשורר ל. שניידרמן בעבור ספרו "כאשר וויסלא זברה יידיש" ולמשורר דניאל שטרן בעד ספרו "מי לחיים ומי למוות". במקס הענקת הפרסים השתתף יוסף רונזאפט י"ר האגוד ברג'ן-קלון. נוכח בו גם הסופר אלי וזל, גם במדינת ישראל הער' ניק אותו האגוד פר' טים לתנואי מרדכי צנין מ"ל של הפתון "ידיעות אחרונות" לטע' טע י"ע(ס), למשורר אברהם טועקוב, ולסור פרים לייב רוחמן ויצחק מאר.

משורר של תחית השפה

בקובץ מחקרים על הספרות העברית החדש' שה' של הוצאת הספרים דוד פטרסון, לונדון, הופיע הספר "שאלו ששרדו חובסקי" מאת איי' זיק זילברמן. החיבור מכיל את הביולוגיה של ה' המשורר שנחשב כמיני המבקרים כאחד מהמשור' ררים הגדולים של המאה העשרים.

אפרים אורבאך

הסופר והעיתונאי הרי' דוע אפרים אורבאך שבק חיים לכל חי בגיל של 79 שנים. הוא פעל שנים רבות במערכת העתון "שג"א חקרני זשורנאל" בניו-יורק. הוא פעילותו הספרותית התחיל עם כרך שירים "על המפתן" שהופיע בשנת 1915. בראשונה כתב ברוסית ואחר כך ביידיש. הוא נחשב כאחד הסופרים הגדולים ביידיש. לפני שנים אחדות התגרר במ' דינת ישראלי.

סקירה על העבר

בהוצאת ספרים סטון בפאריס, הופיע ספרו של דוד זולתן בכותרת "וא ש-א" (= לך לך) ה' פעולה התקיימה במאה שחלפה. היא מתארת קו' רות נער בן שמונה ש' נימ. אביו, רב בעיירה הונגריה, שחל אותו לל' מוד בישיבה וחוזה (16 ימים לכת רגלי) שגיר' גם הוא לרבנות. על הר' קע היה מחובר ספר אל העבר על חיי היהו' דים במזרח אירופה.

שמואל לאפיין

בניו-יורק הלך לעול' מו שמואל לאפיין שהיה המחזיק הכללי של "יועץ המכון למחקר ומדעי היהדות. המנוח היה פרופסור באוניברסיטת קולומביה. היה נחשב כאחד מממחהי' בבעיות שפת יידיש.